

Eiropas
Komisija

Eurydice *īsa*s apskats

Bērnu agrīnā izglītība un aprūpe

Izglītība un
apmācība

***Eurydice* Īsais apskats**

Bērnu agrīnā izglītība un aprūpe

2014

Šajā kopsavilkumā ir kodolīgi izklāstītas 2014. gada ziņojuma „Pamatdati par bērnu agrīno izglītību un aprūpi Eiropā” galvenās pamatnostādnes. Šo ziņojumu Eiropas Komisijas vadībā izstrādāja *Eurydice* un *Eurostat* sadarbībā ar tematisko darba grupu bērnu agrīnās izglītības un aprūpes jautājumos, un tas tika publicēts 2014. gada jūnijā. Gan *Eurydice* ziņojums, gan 2014. gada oktobrī publicētais tematiskās darba grupas ziņojums „*Proposal for key principles of a quality framework for early childhood education and care*” („Ierosinājumi bērnu agrīnās izglītības un aprūpes kvalitātes nodrošināšanas sistēmas pamatprincipu izstrādei”) tika sagatavoti ciešā sadarbībā. Tā kā aplūkotās jomas ir kopīgas, abi Īstajā laikā sagatavotie ziņojumi viens otru papildina un ļauj lasītājiem labāk izprast šo politikas jomu.

Autores no EACEA:

Akvile Motiejunaite (koordinatore)
Arlette Delhaxhe
Marie-Pascale Balcon
Olga Borodankova

Maketētāja un datorgrafīķe:

Virginia Giovannelli

Kontaktpersona:

Wim Vansteenkiste
Komunikācijas un publikāciju nodaļa
Tālrunis: +32 2 299 50 58

ISBN angļu valodas versijai 978-92-9201-651-7 (drukāšanas versija)

ISBN angļu valodas versijai 978-92-9201-650-0 (PDF)

doi:10.2797/530447 (drukāšanas versija)

doi:10.2797/52737 (PDF)

© Izglītības, audiovizuālās jomas un kultūras izpildaģentūra, 2014

Tulkojumu latviešu valodā nodrošinājusi Valsts izglītības attīstības aģentūra

Kataloga numurs EC-04-14-925-LV-N

ISBN latviešu valodas tulkojuma versijai 978-92-9492-200-7

doi latviešu valodas tulkojuma versijai 10.2797/106078

© Valsts izglītības attīstības aģentūra, 2016

Bēnu agrīnās izglītības un aprūpes (BAIA) loma

Dalība BAIA spēcīgāk ietekmē nelabvēlīgā situācijā esošo bērnu sekmes lasīšanā nekā to viņu vienaudžu sekmes, kuru dzīves apstākļi ir labāki.

Šajā laikā, kad piedzīvojam iepriekš nepieredzētus ekonomiskos un sociālos izaicinājumus, ir ļoti svarīgi nodrošināt stabilu izaugsmes pamatu visiem bērniem, īstenojot kvalitatīvu bērnu agrīno izglītību un aprūpi (BAIA). Valda liela vienprātība par to, ka kvalitatīva bērnu agrīnā izglītība un aprūpe dod labumu dažādās jomās, sākot no visas sabiedrības ekonomiskā ieguvuma un beidzot ar labākām bērnu sekmēm skolā. Starptautisko skolēnu sasniegumu apsekojumu (*PISA (OECD)* un *PIRLS (IEA)*) rezultāti liecina, ka bērnu un pusaudžu sekmes lasīšanā un matemātikā ir labākas tad, ja viņi ir izmantojuši BAIA. Pētījumi apliecina arī to, ka kvalitatīva BAIA var palīdzēt mazināt publiskos izdevumus labklājības, veselības aprūpes un pat tiesiskuma jomā nākotnē. Ieliekot stiprus pamatus sekmīgai mūžizglītībai, kvalitatīva BAIA palīdz katram bērnam, īpaši nelabvēlīgā situācijā esošajiem bērniem. Līdz ar to BAIA ir labākas un taisnīgākas izglītības sistēmas izveides stūrakmens.

Atbalstot uz datiem balstītu politiku, *Eurydice* sadarbībā ar *Eurostat* ir publicējusi ziņojumu „Pamatdati par bērnu agrīno izglītību un aprūpi Eiropā, 2014”. Ziņojums aptver 32 Eiropas valstis — visas ES dalībvalstis (izņemot Nīderlandi), kā arī Šveici, Islandi, Lihtenšteinu, Norvēģiju un Turciju. Informācija par nacionālajām politikas nostādņēm attiecas uz 2012./13. mācību gadu.

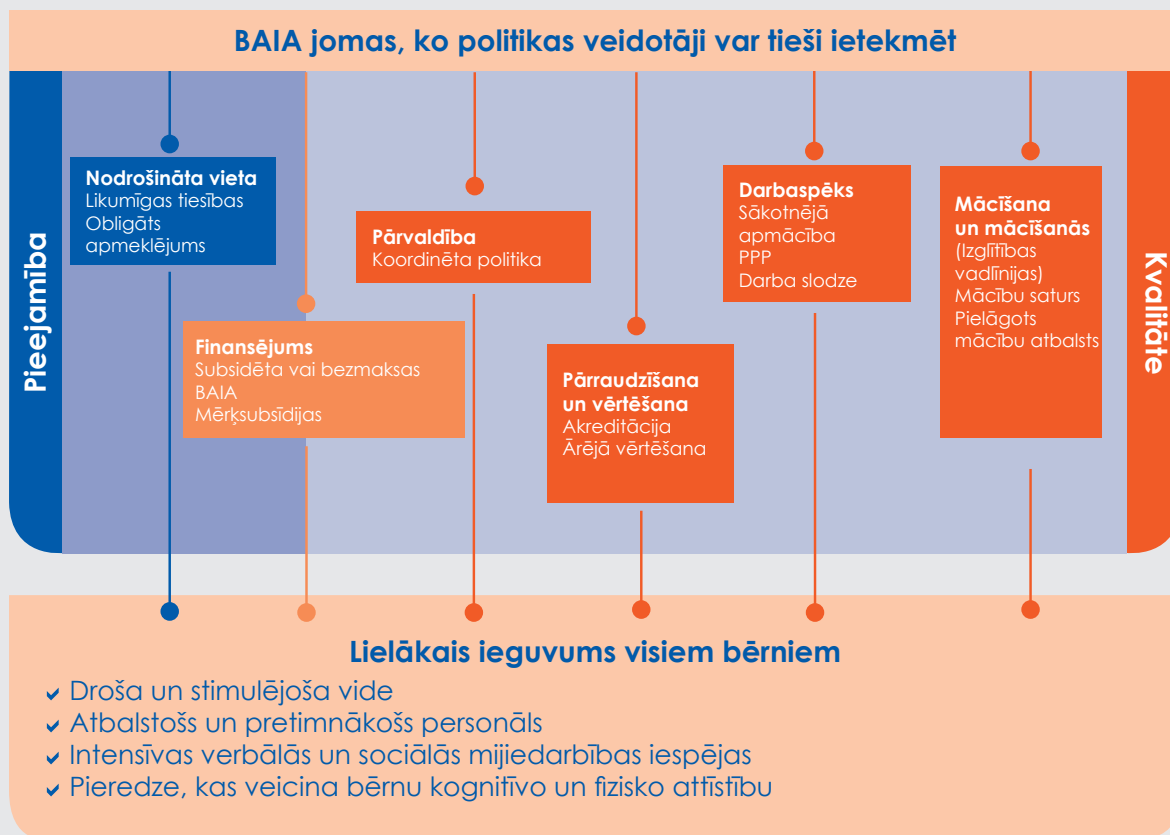
Bēnu agrīnās izglītības un aprūpes (BAIA) definīcija

Bēnu izglītība un aprūpe no dzimšanas līdz sākumskolas izglītībai, kas tiek regulēta nacionālajā līmenī, t. i., tai ir jāatbilst noteikumu kopumam, minimālajiem standartiem un/vai ir jābūt akreditētai. Tā ietver:

- publiskā, privātā un brīvprātīgā sektora piedāvājumu;
- gan iestādēs, gan mājās vidē sniegto izglītību un aprūpi.

Aktuālie izaicinājumi – BAIA pieejamība un kvalitāte.

Šajā īsajā politikas apskatā ir apkopoti galvenie ar BAIA saistītie fakti, kas konstatēti ziņojumā. Galvenā uzmanība ir pievērsta tām būtiskajām problēmām, ko tiešā veidā var ietekmēt politikas veidotāji (sk. 1. attēlu). Īsas gadījumu izpētes dod priekšstatu par to, kā politikas veidotāji Eiropā šos jautājumus risina.

PPP — pastāvīga profesionālā pilnveide

Kādi ir BAIA sistēmu galvenie izaicinājumi?

Patlaban divas galvenās BAIA problēmas, kas jārisina Eiropas valstu politikas veidotājiem, ir pieejamība un kvalitāte. Ideālā gadījumā tās abas būtu jārisina vienlaicīgi. Visiem nodrošināta pieejamība, bet nepietiekama kvalitāte gaidīto labumu bērniem var nedot. Tāpat arī kvalitatīva BAIA, bet nepietiekams vietu skaits nebūs pieņemams risinājums, ja ir izvirzīts plašāks mērķis: nodrošināt taisnīgu un efektīvu izglītības sistēmu.

Šajā īsajā apskatā ir iztirzāti paņēmieni, ko politikas veidotāji var izmantot, lai panāktu vēlamās izmaiņas, un ir sniegtas atbildes uz diviem galvenajiem jautājumiem par **pieejamību**: „kā nodrošināt vietas?” un „kāda ir materiālajām iespējām atbilstoša BAIA?”. Daudzās Eiropas valstīs tā ir bijusi un joprojām ir viena no galvenajām politikas prioritātēm. Apskatā ir aplūkoti divi galvenie pieejamības nodrošināšanas veidi un parādīts, cik atšķirīga ir publiskā sektora iesaistīšanās, garantējot pieejamu un materiālajām iespējām atbilstošu BAIA.

Politikas veidotāji var ieviest pārmaiņas, garantējot materiālajām iespējām atbilstošu vietu.

Vislielāko labumu visiem bērniem dod iespēja izmantot kvalitatīvu BAIA.

Lai uzlabotu BAIA **kvalitāti**, ir jāveic izmaiņas vairākās jomās, ko politikas veidotāji var tieši ietekmēt ⁽¹⁾. Šajā apskatā ir pētīts, kā valstis cenšas:

- sagatavot kvalificētu darbaspēku, kas ir būtiski, lai bērniem būtu vislabākās mācību un attīstības iespējas;
- uzlabot pedagoģisko darbu un mācību procesu, nodrošinot izglītības vadlīnijas;
- pārraudzīt un vērtēt izglītību un aprūpi, lai garantētu kvalitātes standartu ievērošanu praksē.

Finansiāli grūtos laikos valstīm ir rūpīgi jāizvērtē savas prioritātes; tām var būt jāizšķiras, vai pieejamības uzlabošanas pasākumi ir jāīsteno steidzamāk nekā kvalitātes celšana. Pieņemot šādus lēmumus, ir jāpatur prātā, ka vislielāko labumu visiem bērniem dod iespēja izmantot kvalitatīvu BAIA.

Pārvaldības ziņā ir pētīts, kuras ministrijas vai augstākās pārvaldes iestādes ir atbildīgas par mazbērnu aprūpes un izglītības politikas izstrādāšanu un koordinēšanu.

Lielākajā daļā Eiropas valstu BAIA ir sadalīta divos atsevišķos posmos pēc vecuma principa.

Eiropas valstu atšķirīgās pieejas pieejamības un kvalitātes jautājumā atspoguļojas BAIA sistēmu vispārējā uzbūvē. Tajās valstīs, kur jaunākiem un vecākiem bērniem ir atsevišķas iestādes, tiek īstenoti atšķirīgi pasākumi atkarībā no iestādes veida vai bērnu vecuma. Savukārt tajās valstīs, kur ir apvienotas iestādes, kas īsteno visu vecumu bērnu agrīno izglītību un aprūpi, gan pieejamības, gan kvalitātes jautājumā tiek izmantota viendabīgāka pieeja. Tomēr pat valstīs ar atsevišķām iestādēm jeb tā saukto dalīto struktūru dalījums starp „bērnu aprūpi” un „agrīno izglītību” pamazām izzūd; aizvien vairāk Eiropas valstu savā BAIA politikā integrē abus aspektus.

⁽¹⁾ Tās pašas jomas ir uzsvērtas ziņojumā *Proposal for a Quality Framework for Early Childhood Education and Care* (European Commission, 2014).

Pieejamība

Balstoties uz pētījumiem, kas apliecina daudzos ieguvumus, ko bērniem dod agrīnā izglītība un apmācība, ir liela vienprātība par to, ka BAIA pakalpojumam vajadzētu būt **pieejamam un materiālajām iespējām atbilstošam** visiem bērniem. Lielā mērā tas ir sasniegts attiecībā uz bērniem, kam pēc gada (vai pat diviem) ir jāsāk iet sākumskolā. ES-28 valstīs pirmsskolas izglītību iegūst vidēji 93 % bērnu vecumā no 4 gadiem līdz obligātās sākumskolas izglītības sākšanas vecumam. Attiecībā uz jaunākiem bērniem šī situācija ir ļoti atšķirīga, proti, BAIA izmanto tikai 30 % bērnu, kas jaunāki par 3 gadiem.

Eiropā 32 miljoni bērnu ir BAIA pakalpojumu izmantošanas vecumā, taču 2011. gadā gandrīz 20 miljoni no viņiem tos neizmantoja.

Kā nodrošināt BAIA vietu pieejamību?

BAIA vietu pieejamības nodrošināšana būtībā nozīmē pieprasījuma apmierināšanu. Vairumā valstu BAIA lielākoties nav obligāta, tāpēc pieejamība nebūt nenozīmē, ka vieta ir nepieciešama katram bērnam, tomēr tiem bērniem, kuru vecāki vietu pieprasa, vajadzētu to saņemt bez liekas kavēšanās un saprātīgā attālumā no mājām. Dažādās Eiropas valstīs šis pieprasījums ir ļoti atšķirīgs, jo īpaši attiecībā uz jaunākajiem bērniem.

Pieprasījumu ietekmē ne tikai BAIA sistēmas kvalitāte un šī pakalpojuma izmaksas. Svarīgi ir arī no kultūras izrietošie uzskati par bērnu audzināšanu un vecāku lomu, kā arī sociālā un darba politika. Piemēram, dažās valstīs var izmantot ilgu bērna kopšanas atvaļinājumu (līdz diviem gadiem), lai vecāki paši varētu pieskatīt savu agrīnā vecuma bērnu, turpretim citās valstīs minētais atvaļinājums ilgst vien dažus mēnešus. To, no kāda vecuma bērniem ir tiesības uz BAIA, un to, kad vecāki sāk meklēt BAIA vietu, lielā mērā ietekmē bērna kopšanas atvaļinājuma ilgums un pabalsta apmērs.

Pieprasījumu ietekmē ne tikai BAIA kvalitāte un izmaksas. Svarīgi ir arī no kultūras izrietošie uzskati.

BAIA vietas tiek nodrošinātas gan publiskās, gan privātās iestādēs. Ja valstī dominē uz peļņu orientētas BAIA iestādes vai ja tās kompensē lielā mērā nepietiekamo piedāvājumu, ko vajadzētu nodrošināt publiski subsidētajām iestādēm, cenas ir lielas un ģimenes ar maziem ienākumiem šos pakalpojumus nevar atļauties, taču tieši šiem bērniem BAIA ir nepieciešama visvairāk un viņi no tās gūst vislielāko labumu.

2. attēls. Galvenās BAIA pieejamības nodrošināšanas pieejas

BAIA vietu garantēšana	
Obligāta BAIA	Likumīgas tiesības uz BAIA
Obligāts apmeklējums	Vispārējas tiesības
Prasība nodrošināt vietu katram bērnam	Prasība apmierināt pieprasījumu
Bez maksas	Subsidēta un materiālajām iespējām atbilstoša (var būt bez maksas)

Likumīgas tiesības nozīmē, ka bērnam ir tiesības izmantot BAIA. Obligāta BAIA nozīmē, ka bērnam ir likumā noteikts pienākums to izmantot.

Tikai dažās Eiropas valstīs netiek īstenoti īpaši pasākumi BAIA vietu skaita palielināšanai. Lielākoties tiek izmantotas divas pieejas: dažās valstīs ir **likumā paredzētas tiesības** uz BAIA vietu, bet citās BAIA ir **obligāta**. Abos gadījumos publiskās pārvaldes iestādes apņemas nodrošināt BAIA vietu. Tomēr ir vairākas būtiskas atšķirības. Likumīgas tiesības nozīmē, ka bērnam ir tiesības izmantot BAIA, bet obligāta BAIA nozīmē, ka bērnam ir likumā noteikts pienākums to izmantot. Likumīgo tiesību gadījumā publiskās pārvaldes iestādēm ir jānodrošina vieta katram bērnam (likumā paredzētajā vecumā), kura vecāki to pieprasa, neatkarīgi no viņu nodarbinātības, sociāli ekonomiskā vai ģimenes statusa. Turpretim tajās valstīs, kur BAIA ir obligāta, publiskās pārvaldes iestādēm ir jānodrošina pietiekams vietu skaits pirmsskolas iestādēs visiem bērniem, kuri sasnieguši likumā noteikto vecumu. Likumīgas tiesības nebūt nenozīmē, ka šis pakalpojums ir bez maksas; tas nozīmē, ka tas ir publiski subsidēts un ir materiālajām iespējām atbilstošs. Obligāta BAIA nozīmē to, ka publiskā sektora BAIA īstenošanas vietās šis pakalpojums ir jāpieņem bez maksas (sk. 2. attēlu).

Likumīgās tiesības uz BAIA ir „maigāka” politika nekā obligātais apmeklējums gan attiecībā uz ģimenēm, gan uz publiskās pārvaldes iestādēm. Būtībā tas ļauj ģimenēm izvēlēties, vai nodrošināt bērniem mācīšanās un attīstības iespējas ģimenē vai institucionālā vidē. Turklāt likumīgās tiesības uz vietu publiskās pārvaldes iestādēm rada mazāku finansiālo slogu nekā obligātā izglītība; tas attiecas gan uz nepieciešamo vietu skaitu, gan uz segto faktisko izmaksu proporciju.

Lielākā daļa Eiropas valstu ir apņēmušās nodrošināt BAIA vietu visiem bērniem (sk. 3. attēlu), vai nu paredzot likumīgas tiesības uz BAIA, vai nosakot apmeklējumu par obligātu. 2013. gadā tikai septiņās valstīs, proti, Horvātijā, Itālijā, Lietuvā, Rumānijā, Slovākijā, Islandē un Turcijā, netika izmantota neviena no šīm pieejām. Sākot no 2014. gada septembra, Horvātijā viens pirmsskolas BAIA gads ir obligāts, bet Rumānijā likumīgas tiesības uz šo pakalpojumu ir 5 gadus veciem bērniem.

Vecums, no kura bērniem ir garantēta BAIA vieta, Eiropas valstīs ievērojami atšķiras. Turklāt dažās valstīs, par spīti garantijai, ir grūti nodrošināt pietiekami daudz BAIA vietu bērnu dzīvesvietas tuvumā.

Tikai sešās Eiropas valstīs — Dānijā, Igaunijā, Slovēnijā, Somijā, Zviedrijā un Norvēģijā — likumīgas tiesības uz BAIA katram bērnam tiek garantētas drīz pēc dzimšanas, bieži uzreiz pēc bērna kopšanas atvaļinājuma beigām. Nesen šai grupai pievienojās vēl divas valstis. 2013. gada augustā Vācija paplašināja likumīgās tiesības uz BAIA, paredzot tās visiem bērniem no viena gada vecuma, savukārt Malta 2014. gada aprīlī noteica garantētu bezmaksas BAIA no trīs mēnešu vecuma tiem bērniem, kuru vecāki strādā vai studē.

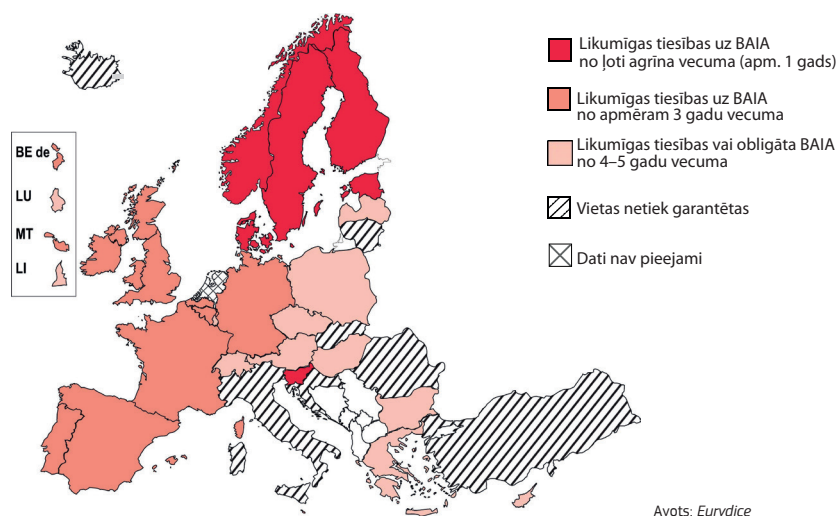
Apmēram trešdaļā Eiropas izglītības sistēmu (Beļģijā, Vācijā, Īrijā, Spānijā, Francijā, Luksemburgā, Ungārijā, Maltā, Portugālē un Apvienotajā Karalistē) likumīgas tiesības uz publiski subsidētu BAIA ir bērniem no 3 gadu vecuma vai dažus mēnešus pirms tā. Lielākajā daļā šo valstu likumīgo tiesību sākotnējā vecumā pieprasījums un piedāvājums ir vairāk vai mazāk līdzsvarā. Dažās valstīs (Īrijā, Ungārijā un Portugālē) ir grūti nodrošināt pietiekami daudz vietu noteiktos apgabalos.

Parasti BAIA vietu pietiek bērniem no 4 un 5 gadu vecuma tajās valstīs, kur ir paredzētas likumīgas tiesības uz BAIA, turklāt 2012./13. mācību gadā deviņās valstīs viens vai divi pēdējie pirmsskolas izglītības gadi bija obligāti, tādēļ bija jānodrošina pietiekams vietu skaits.

Gandrīz visas Eiropas valstis garantē BAIA vietu, taču vecums, no kura to var iegūt, ievērojami atšķiras.

Par spīti garantijai, dažās valstīs ir grūti nodrošināt pietiekami daudz BAIA vietu bērnu dzīvesvietas tuvumā.

3. attēls. Garantēta vieta BAIA iestādē, pēc vecuma, 2012./13. māc. g.

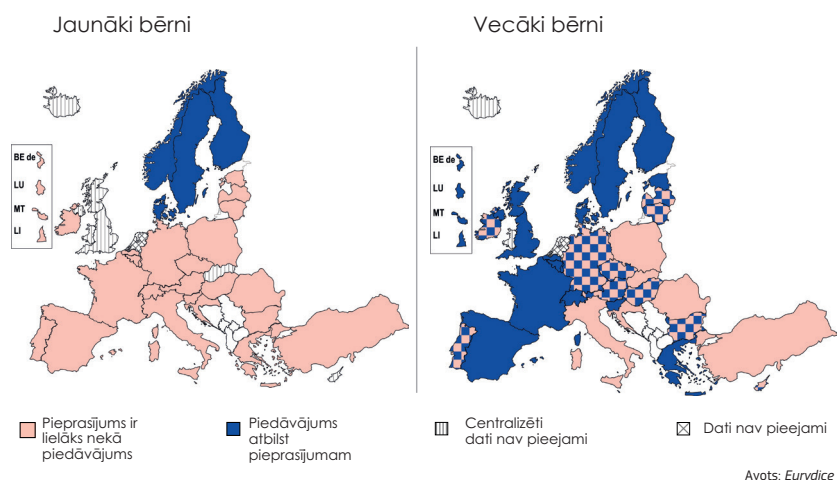
Piezīmes par atsevišķām valstīm: skatīt pilno ziņojumu (*European Commission/EACEA/Eurydice/Eurostat, 2014, 41. lpp.*).

Desmit valstīs obligāti ir viens vai divi pēdējie pirmsskolas izglītības gadi.

Luksemburgā un lielākajā daļā Šveices kantonu izglītība ir obligāta no 4 gadu vecuma, taču sākumskolas izglītības ieguve sākas tikai tad, kad bērns ir sasniedzis 6 gadu vecumu. Bulgārijā, Grieķijā, Kiprā, Latvijā, Ungārijā, Austrijā un Polijā obligātā izglītība sākas apmēram no 5 gadu vecuma, savukārt sākumskolas izglītība — tikai no 6 vai 7 gadu vecuma. Kopš 2014. gada septembra Horvātijā pēdējais pirmsskolas izglītības gads ir obligāts.

Tomēr ne visām minētajām valstīm pieprasījumu izdodas apmierināt (sk. 4. attēlu). Tikai Dānijas, Somijas, Zviedrijas un Norvēģijas iesniegtajos ziņojumos redzama pieprasījuma un piedāvājuma atbilstība visās vecuma grupās. Igaunijā un Slovēnijā, par spīti centieniem uzlabot BAIA pieejamību, jaunākiem bērniem pieejamo vietu skaits joprojām ir mazāks par pieprasījumu. Piemēram, nesen iegūti dati liecina, ka Igaunijā pieprasījums pēc BAIA vietām jaunākiem bērniem ir par 5% lielāks nekā piedāvājums. Vācijā BAIA pakalpojumu pieejamība dažādās federālajās zemēs ievērojami atšķiras, turklāt ir nepietiekams pilna laika nodrošinājums.

4. attēls. Vietu pieprasījums un piedāvājums publiski subsidētās BAIA iestādēs, 2012./13. māc. g.

Piezīmes par atsevišķām valstīm: skatīt pilno ziņojumu (*European Commission/EACEA/Eurydice/Eurostat, 2014, 59. lpp.*).

Gadījuma izpēte: likumīgas tiesības uz BAIA Zviedrijā

Visiem bērniem no viena gada vecuma ir likumīgas tiesības uz BAIA. Kad vecāki pieprasa bērnam BAIA vietu, pašvaldībai jāspēj to piedāvāt četru mēnešu laikā. Piedāvātajai BAIA iestādei jāatrodas pēc iespējas tuvāk bērna dzīvesvietai, ņemot vērā vietējo un citu resursu efektīvu izmantošanu un vecāku vēlmes. Ja pieprasījums pārsniedz piedāvājumu, pašvaldība var piedāvāt BAIA vietu iestādē, ko vada cita organizācija vai kas atrodas citā pašvaldībā. Parasti vecākiem ir iespēja pārvest bērnu uz vēlamo iestādi, tiklīdz tajā atbrīvojas vieta. Kopš 1995. gada Zviedrijas Skolu inspekcija pašvaldību, kas noteiktajā laikā nepiedāvā brīvu vietu, var sodīt, piemēram, liekot maksāt soda naudu. Nesen publicētā valdības ziņojumā (SOU, 2013:41) teikts, ka lielākajā daļā pašvaldību piedāvājums atbilst pieprasījumam. Tikai apmēram 2 % bērnu, kas vēlas izmantot BAIA, vietu ir jāgaida divus līdz trīs mēnešus ilgāk par likumā noteiktajiem četriem mēnešiem. Valdība patlaban analizē, vai ir nepieciešami jauni pasākumi vai stimuli, lai panāktu vietu nodrošinājumu visiem likumā noteiktajā laikā.

Kas ir materiālajām iespējām atbilstoša BAIA?

Visiem bērniem pieejama bezmaksas BAIA — joprojām nesasniegts mērķis.

BAIA finansēšana dažādās Eiropas izglītības sistēmās ir ļoti atšķirīga. Daudzas valstis bērnu agrīno izglītību un aprūpi uzskata par nozīmīgu publisko pakalpojumu un atvēl tai lielas summas no valsts budžeta. Dažās valstīs visjaunākajiem bērniem (līdz 3 g. v.) paredzētā BAIA tiek uzticēta privātajam sektoram un vecākiem ir jāsedz visas šī pakalpojuma izmaksas, savukārt citās valstīs bērni jau no agrīna vecuma var apmeklēt BAIA bez maksas. Dažās valstīs vecākiem par BAIA ir jāmaksā visus gadus līdz pat sākumskolas sākumam, tomēr BAIA var tikt arī subsidēta, sniedzot atbalstu ģimenēm (izmantojot nodokļu atvieglojumus, pabalstus vai kuponus), veicot maksājumus BAIA īstenotājiem vai izmantojot abu pasākumu kombināciju.

Materiālajām iespējām atbilstoši BAIA ir jābūt garantētai ar likumu, citādi tā nav pieejama.

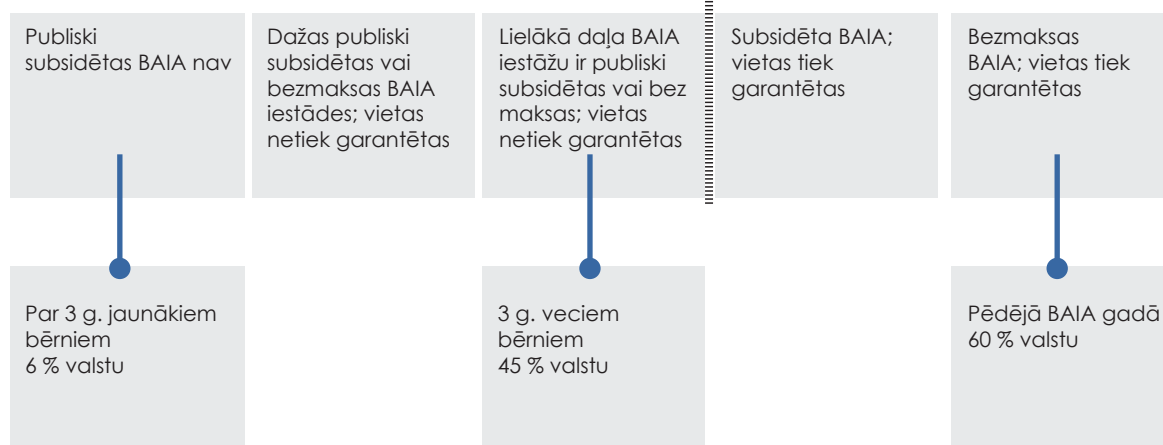
Atbilstība materiālajām iespējām, protams, ir relatīvs jēdziens. Ģimenes ar lieliem ienākumiem var atļauties dārgu privāto izglītību un dažkārt to izvēlas pat tad, ja ir pieejamas vietas arī bezmaksas vai publiski subsidētajās iestādēs. Turpretim ģimenēm ar maziem ienākumiem var būt nepieciešama palīdzība, lai iegādātos mācību materiālus vai segtu bērna ēdināšanas izdevumus BAIA iestādē, arī tad, ja BAIA ir bez maksas vai tiek subsidēta. Līdz ar to atkarībā no valsts labklājības situācijas un to bērnu skaita, kuri ir pakļauti nabadzības un sociālās atstumtības riskam, var būt nepieciešami dažādi risinājumi, kā uzlabot BAIA materiālo pieejamību. Piemēram, Dānijā, kur nabadzības vai sociālās atstumtības riskam pakļauto bērnu īpatsvars ir vismazākais, pārtikuši vecāki sedz maksu, kas atbilst maksimums 25 % no iestādes ekspluatācijas izmaksām. Atkarībā no ģimenes ienākumiem, ģimenes sastāva un BAIA izmantojošo bērnu skaita tiek piemērots arī maksas samazinājums vai atbrīvojums no tās. Turpretim Bulgārijā un Rumānijā, kur nabadzības un sociālās atstumtības riskam ir pakļauta apmēram puse bērnu, kas jaunāki par 6 gadiem, BAIA visiem bērniem tiek piedāvāta bez maksas vai gandrīz bez maksas.

Pieejamība vietu ziņā ir tikpat svarīga kā atbilstība materiālajām iespējām. Ja pakalpojums tiek sniegts par brīvu vai tiek lielā mērā subsidēts, bet vieta nav garantēta, var izveidoties garas rindas un sākties vecāku sacensība par brīvajām vietām. Šī iemesla dēļ, kā aprakstīts iepriekš, pasākumus, kas veicina BAIA atbilstību materiālajām iespējām, parasti papildina arī vietas garantija (vai nu kā obligāts apmeklējums, vai kā likumā paredzētas tiesības). 5. attēlā redzamas dažādās pieejas, kā tiek risināts BAIA vietu pieejamības jautājums un atbilstība materiālajām iespējām.

5. attēls. Publiskā sektora iesaiste BAIA vietu pieejamības un atbilstības materiālajām iespējām veicināšanā, 2012./13. māc. g.

Publiskais sektors neiesaistās vai iesaistās maz

Publiskais sektors iesaistās maksimāli

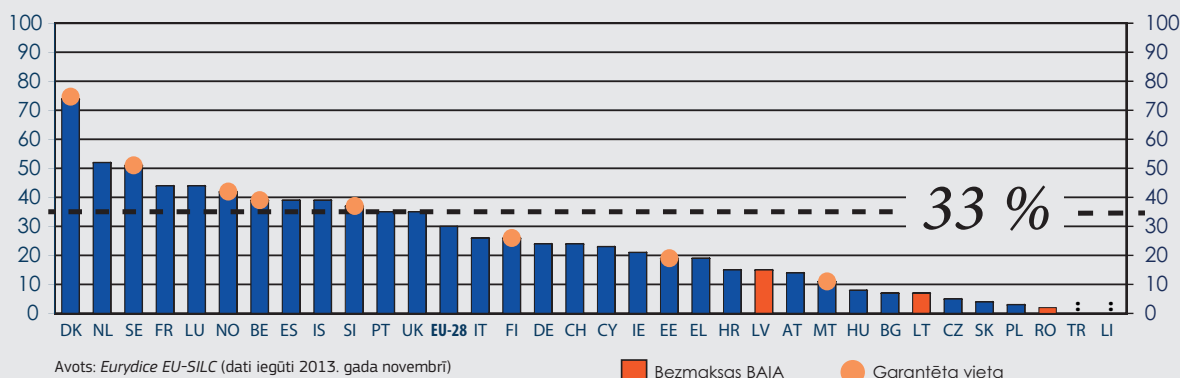
Paskaidrojumi

Zem grafika ir parādīts valstu īpatsvars pēc vecuma grupas. Analizētās valstis tika attiecinātas uz vienu kategoriju, vadoties pēc dominējošās situācijas. Valstis, kurās ir vairākas izglītības sistēmas, tika skaitītas kā viena vienība. Attēlā nav ņemts vērā valstu lielums vai bērnu proporcija.

Iesaiste, nodrošinot materiālajām iespējām atbilstošu BAIA, Eiropas valstīs ir ļoti atšķirīga, sākot no tā, ka publiskais sektors neiesaistās vispār, un beidzot ar pilnīgu publiskā sektora iesaisti. Vairumā valstu tā kļūst lielāka, bērniem tuvojoties sākumskolas vecumam. Lielākajā daļā Eiropas valstu vislielākā iesaiste, nodrošinot materiālajām iespējām atbilstošu BAIA, izpaužas vienu gadu pirms sākumskolas. Tomēr dažās valstīs publiskās pārvaldes iestādes par prioritāti uzskata BAIA pieejamību — gan vietu, gan materiālo iespēju ziņā — no iespējami agrīna vecuma.

Lielākajā daļā Eiropas valstu vislielākā iesaiste materiālajām iespējām atbilstošas BAIA nodrošināšanā izpaužas vienu gadu pirms sākumskolas.

6. attēls. Bēnu dalības īpatsvars iestādē īstenotā BAIA (līdz 3 g. v.), 2011. g.

Dažādie BAIA vietu pieejamības un atbilstības materiālajām iespējām uzlabošanas veidi ietekmē jaunāko bērnu dalību BAIA.

6. attēlā ir redzama to bērnu proporcija, kuri ir jaunāki par 3 gadiem un apmeklē iestādē īstenotu BAIA ⁽²⁾. Tas demonstrē, kā dažādie BAIA vietu pieejamības un atbilstības materiālajām iespējām uzlabošanas veidi ietekmē jaunāko bērnu dalību BAIA, kur atšķirības starp valstīm ir vislielākās. Attēlā ir redzams, kurās valstīs ir likumīgas tiesības uz BAIA un kurās BAIA ir bez maksas. Pārtrauktā līnija (33 %) iezīmē 2002. gadā pieņemto „Barselonas mērķi attiecībā uz bērnu aprūpes iestādēm”, ko bija paredzēts sasniegt līdz 2010. gadam ⁽³⁾. Tomēr 2011. gadā šo mērķi, proti, ka BAIA izmanto 33 % bērnu vecumā līdz 3 gadiem, bija sasniegušas tikai desmit Eiropas Savienības valstis (kā arī Islande un Norvēģija).

Attiecībā uz bērniem, kas jaunāki par 3 gadiem, izvirzīto dalības mērķi 33 % ir sasniegusi lielākā daļa to valstu, kurās ir likumīgas tiesības uz BAIA. Viens no izņēmumiem ir Somija, kur daudzi mazie bērni izmanto mājas vidē sniegtu izglītību un aprūpi (12 % vienu gadu veco bērnu un 17 % divus gadus veco bērnu (THL, 2011)), tā pieprasījumu un piedāvājumu līdzsvarojoš. Savukārt Maltā 2011. gadā likumīgas tiesības uz BAIA bērniem bija tikai no 2 gadu 9 mēnešu vecuma.

Visiem bērniem materiālajām iespējām atbilstoša BAIA — subsidēta vai bezmaksas tiem, kam tas vajadzīgs, — Ziemeļvalstīs ir realitāte.

Tikai četrās valstīs (Dānijā, Somijā, Zviedrijā un Norvēģijā), kur piedāvājums atbilst pieprasījumam (sk. 4. attēlu), tiek piedāvāta subsidēta BAIA un ir likumīgas tiesības uz to (garantēta vieta) no agrīna vecuma. Šajā grupā ietilpst Dānija, kur šis dalības rādītājs ir vislielākais, proti, iestādē īstenotu BAIA izmanto 74 % bērnu, kas jaunāki par 3 gadiem. Šajās valstīs BAIA ir pieejama vietu ziņā un ir atbilstoša materiālajām iespējām, jo maksa ir diezgan maza. Piemēram, Zviedrijā maksa par BAIA nepārsniedz pirkspējas

⁽²⁾ Mājas vidē īstenota bērnu (līdz 3 g. v.) aprūpe veido ievērojamu BAIA daļu vairākās Eiropas valstīs (BE, DK, DE, FR, FI, UK un IS). Diemžēl par šo sektoru nav uzticamas salīdzinošās statistikas.

⁽³⁾ SN 100/1/02 REV 1, *Barcelona European Council, Presidency Conclusions*, 2002.

standartu (PS)⁽⁴⁾ 110 EUR (SEK 1257) mēnesī. Dānijā, Somijā un Norvēģijā BAIA ir mazliet dārgāka: mēneša maksa ir attiecīgi PS 270 EUR, PS 216 EUR un PS 200 EUR. Lai BAIA būtu pieejama visām ģimenēm, maksa pēc nepieciešamības tiek samazināta vai tā nav jāsedz. Turklāt Norvēģijā vecāki saņem ar BAIA saistītus nodokļu atvieglojumus, savukārt Somijā tiek piedāvāts ģimenes pabalsts, ja bērns izmanto privāto BAIA.

Turpretim dažās valstīs ar liberālāku labklājības traktējumu dominē privātais pašfinansētais sektors. Īrijā, Kiprā, Luksemburgā un Apvienotajā Karalistē mazu bērnu aprūpe tiek uzskatīta par vecāku pienākumu, tāpēc valsts „iejaukšanās” ir samazināta. Maksa par privāto BAIA var būt diezgan liela. Piemēram, Anglijā vidējā mēneša maksa par 40 stundu nedēļu divus gadus vecam bērnam sasniedz PS 866 EUR (£ 754), tomēr ir pieejamas dažas mērķsubsīdijas: dažiem divgadniekiem no nelabvēlīgā situācijā esošām ģimenēm vairākas BAIA stundas (10–15 stundas nedēļā) pienākas par brīvu.

Trijās valstīs (Latvijā, Lietuvā un Rumānijā) bezmaksas BAIA tiek piedāvāta jau no iespējami agrīna vecuma (līdz 1 g. v.). Vecāki sedz tikai ēdināšanas izdevumus. Bulgārijā maksā lielā mērā ir ietverti arī ēdināšanas izdevumi (PS 50 EUR). Tomēr šajās valstīs netiek garantēta vieta (izņemot Rumāniju, kur tas notiek no piecu gadu vecuma) un daudziem bērniem BAIA nav pieejama. Arī bērna kopšanas atvaļinājums ir salīdzinoši ilgs (līdz bērna divu gadu vecumam), tāpēc mātes par saviem mazuļiem parasti rūpējas pašas. Šo situāciju nepārprotami atspoguļo par trim gadiem jaunāko bērnu mazais dalības īpatsvars (2–15 %).

Dažās valstīs ar liberālāku labklājības traktējumu dominē privātais pašfinansētais sektors. Maksa var būt diezgan liela.

⁽⁴⁾ Pirktpējas standarts (PS) — teorētiska valūtas vienība kopējām atsaucēm. Eiropas Savienībā to lieto ekonomikas summāro rādītāju apmēra izteikšanai, lai varētu veikt starpvalstu salīdzinājumus, novēršot atšķirības starp cenu līmeni dažādās valstīs. Tādējādi par 1 PS visās valstīs var nopirkt vienādu izvēlēto preču vai pakalpojumu daudzumu. Piemēram, Eirozonas valstīs 1 PS sniedzas no 0,7 EUR Slovākijā līdz 1,2 EUR Somijā.

KVALITĀTE

BAIA kvalitāte ir sarežģīts un plaši iztirzāts jēdziens. Šī apskata mērķis nav visaptveroši definēt BAIA kvalitāti, bet ir skaidrs, ka kvalitatīvas aprūpes pamatpazīmes raksturo šādi vispārpieņemti kritēriji:

*Būtiska loma
kvalitatīvas
BAIA
nodrošināšanā
ir kvalificētam
personālam.*

- droša un stimulējoša vide;
- atbalstošs un pretimnākošs personāls;
- intensīvas verbālās un sociālās mijiedarbības iespējas;
- pieredze, kas veicina bērnu kognitīvo, fizisko, sociālo un emocionālo attīstību.

Šajā īsajā apskatā uzmanība ir pievērsta dažām galvenajām jomām, ko politikas veidotāji var tieši ietekmēt un kas palīdz radīt pareizos apstākļus kvalitatīvas BAIA nodrošināšanai.

Kā panākt, lai personālam būtu vajadzīgās prasmes?

BAIA personāls ļoti lielā mērā ietekmē bērnu pieredzi un mācību rezultātus (*Bennett and Moss, 2011*). 2011. gada Komisijas paziņojumā teikts, ka kvalitatīvu BAIA veido kompetents personāls ⁽⁵⁾, tomēr joprojām ir redzama tendence „izglītojošo” darbu ar vecākiem bērniem uzticēt kvalificētiem darbiniekiem, savukārt jaunāku bērnu „aprūpi” atstāt mazāk kvalificētu darbinieku ziņā.

*Kvalificēts
personāls
izglītības
sniegšanā parasti
iesaistās, kad
bērni ir apmēram
3 gadus veci.*

Valstu lielākajā daļā tiešā un regulārā saskarsmē ar bērniem ir dažādi darbinieki. *Eurydice* ziņojumā viņi ir iedalīti trīs plašās kategorijās:

- pedagoģiskais personāls, kam parasti ir augstākā izglītība (bakalaura grāds);
- aprūpes personāls ar vismaz vidējās izglītības otrā posma izglītību vai pēcvidējo neterciāro izglītību;
- palīgpersonāls un asistenti, kas vai nu izglītību nav ieguvuši, vai ir pabeiguši vidējās izglītības otro posmu.

Tomēr ne visās Eiropas valstīs bērnu izglītības un aprūpes iestādēs strādā pedagoģiskais personāls, jo īpaši ar bērniem, kas jaunāki par 3 gadiem. Prasība, lai visā BAIA periodā piedalītos vismaz viens

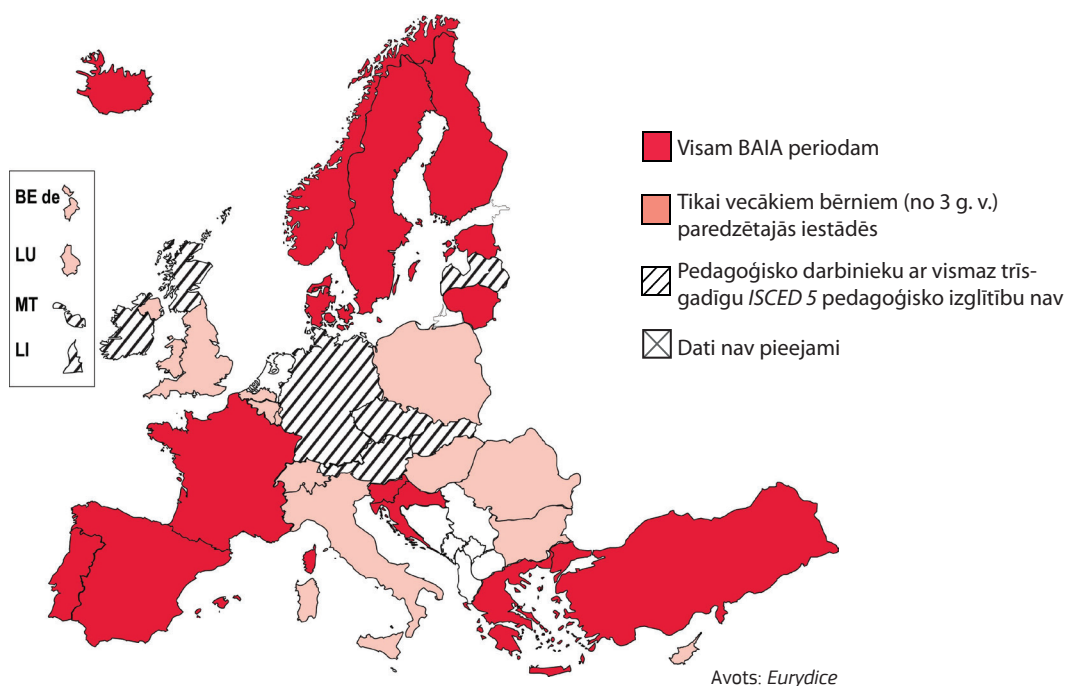
⁽⁵⁾ *Communication from the European Commission (2011) — Early Childhood Education and Care: Providing all our children with the best start for the world of tomorrow [COM (2011) 66 final].*

darbinieks ar vismaz trīs gadus ilgā programmā iegūtu augstāko izglītību (bakalaura grāds) pedagogijā, joprojām nepastāv Čehijā, Vācijā, Īrijā, Latvijā, Maltā, Austrijā, Slovākijā, Apvienotajā Karalistē (Skotijā) un Lihtenšteinā.

Personālam, kas strādā mājas vidē balstītās BAIA īstenošanas vietās, izvirzītās prasības parasti ir mazākas. Lielākoties viņiem ir jāapgūst īpašs apmācības kurss, kas pārsvarā ir diezgan īss, lai gan ilguma amplitūda ir ļoti liela: no 18 līdz 300 stundām. Tikai Dānijā un Norvēģijā gan mājas vidē, gan iestādēs BAIA darbiniekiem ir nepieciešams bakalaura grāds pedagogijā, kas iegūts pēc vismaz trīs gadus ilgām studijām.

Bērnu uzraudzītājiem, kas strādā mājas vidē, parasti ir jāiziet īpaši apmācības kursi.

7. attēls. BAIA iestāžu darbiniekiem prasītā augstākā izglītība (vismaz trīsgadīga bakalaura programma), 2012./13. māc. g.

Piezīmes par atsevišķām valstīm: skatīt pilno ziņojumu (European Commission/EACEA/Eurydice/Eurostat, 2014, 102. lpp.).

Minimālās izglītības prasību noteikšana personālam, kas strādā ar bērniem, ir tikai pirmais solis ceļā uz kvalificētu darbaspēku. Būtisks paņēmieni, kā darbinieki var uzlabot savas zināšanas un prasmes visas darba dzīves laikā, ir pastāvīga profesionālā pilnveide (PPP). Noteiktos gadījumos piedalīšanās apmācībā ļauj darbiniekiem arī iegūt augstāku izglītību. Tomēr pastāvīga profesionālā pilnveide pedagoģiskajiem un aprūpes darbiniekiem, kas strādā ar jaunākiem bērniem (līdz 3 g. v.), ir profesionāls pienākums tikai pusē Eiropas valstu. Attiecībā uz vecākiem bērniem tas ir profesionāls pienākums un/vai priekšnosacījums paaugstinājuma saņemšanai visās valstīs, izņemot Dāniju, Īriju, Kipru, Zviedriju un Norvēģiju.

PPP ir būtisks paņēmieni darbinieku zināšanu un prasmju uzlabošanai darba dzīves laikā.

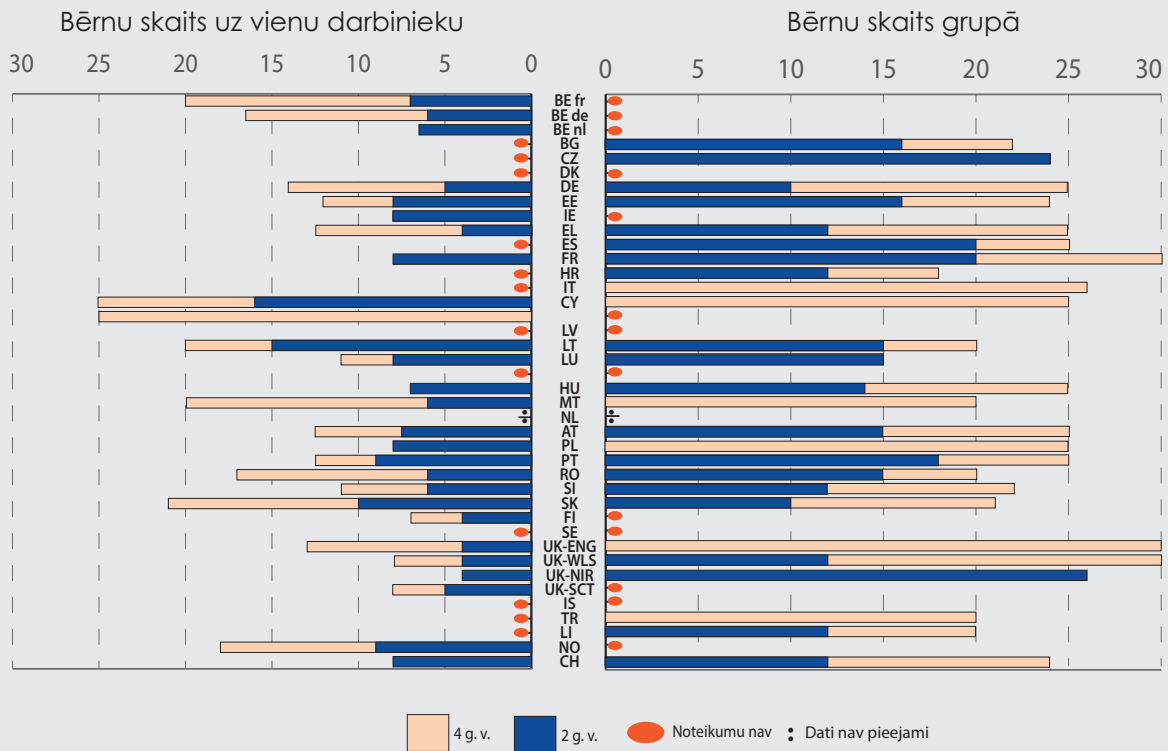
Personāla un bērnu attiecība un bērnu vecumam atbilstošs grupas lielums bieži tiek uzskatīti par būtiskiem faktoriem gan personāla mainības mazināšanā, gan labas mijiedarbības nodrošināšanā ar bērniem.

Citiem BAIA darbiniekiem reti ir tādas pašas tālākizglītības vai pastāvīgas profesionālās pilnveides iespējas kā pedagogiem.

Kāpēc darba slodze ir svarīga?

Vēl viens faktoru kopums, kas ievērojami sekmē BAIA kvalitāti, ir labvēlīgi darba apstākļi. Īpaši svarīga ir darba slodze, kas izteikta kā bērnu skaits uz vienu darbinieku. Personāla un bērnu attiecība un bērnu vecumam atbilstošs grupas lielums bieži tiek uzskatīti par būtiskiem faktoriem gan personāla mainības mazināšanā, gan labas mijiedarbības nodrošināšanā ar bērniem. Līdz ar to vairumā Eiropas valstu ir pieņemti centralizēti noteikumi, kuros ir noteikts maksimālais bērnu skaits uz vienu BAIA iestādes darbinieku un/vai vienā grupā. Lai gan praksē faktiskais bērnu skaits var būt mazāks par maksimāli atļauto, šie noteikumi dod labu priekšstatu par Eiropā pieņemtajiem standartiem.

8. attēls. Maksimālais bērnu skaits uz vienu darbinieku un grupā (2 un 4 g. v.) BAIA iestādēs, 2012./13. māc. g.

Piezīmes par atsevišķām valstīm: skatīt pilno ziņojumu (European Commission/EACEA/Eurydice/Eurostat, 2014, 45.–46. lpp.).

Maksimālais bērnu skaits uz vienu pieaugušo vai grupā parasti tiek noteikts atkarībā no bērnu vecuma. Bērniem kļūstot vecākiem un patstāvīgākiem, maksimālais bērnu skaits uz vienu darbinieku palielinās. Lai radītu priekšstatu, 8. attēlā ir parādīta atļautā bērnu un darbinieku attiecība un grupas lielums 2 un 4 gadus veciem bērniem. Eiropas valstīs šī situācija ir ļoti atšķirīga. Grieķijā, Somijā un lielākajā daļā Apvienotās Karalistes viens darbinieks nedrīkst pieskatīt vairāk par četriem divgadniekiem, turpretim Kiprā šis skaits ir 16 un Lietuvā 15. Grupas lielums variē, sākot no 10 bērniem Vācijā un Slovākijā līdz 26 bērniem Apvienotajā Karalistē (Ziemeļīrijā). Parasti ar jaunāku bērnu grupu kopīgi strādā vairāki BAIA darbinieki.

*Bērniem
sasniedzot
3 gadu vecumu,
maksimālais
bērnu skaits uz
vienu darbinieku
bieži divkāršojas.*

Maksimālais četrgadnieku skaits uz vienu darbinieku sniedzas no 7 Somijā līdz 25 Kiprā. Maksimālais grupas lielums parasti ir ap 20 bērniem, taču vairākās valstīs tas sasniedz 30 bērnus. Parasti ar četrgadnieku grupu strādā divi darbinieki, bet Kiprā, Lietuvā, Maltā un Slovākijā ir prasīts tikai viens darbinieks.

Gadījuma izpēte:
kvalitatīvu darbinieku nodrošināšana Norvēģijā

Gan mājas vidē, gan iestādē sniegtās bērnu izglītības un aprūpes gadījumā kolektīvā ir jābūt vismaz vienam pedagoģiskajam darbiniekam ar vismaz trīs gadus ilgas bakalaura programmas grādu. Kopumā bakalaura grāds ir 35,5 % BAIA darbinieku. Šiem darbiniekiem palīdz asistenti, kam nav noteiktas minimālās izglītības prasības, tomēr 12 % asistentu ir ieguvuši profesionālās vidējās izglītības otrā posma kvalifikāciju bērnu aprūpē un darbā ar jaunatni.

Noteikumi par darbinieku un bērnu attiecību paredz, ka BAIA iestādēs viens bērnodarza audzinātājs ar bakalaura grādu var strādāt ar 7–9 bērniem, kas jaunāki par 3 gadiem, vai ar 14–18 vecākiem bērniem. Vidējā BAIA darbinieku (ieskaitot asistentus) un bērnu attiecība ir 4,9 (BASIL, 2012/12). Mājas vidē sniegtas izglītības un aprūpes gadījumā viens bērnodarza audzinātājs ar bakalaura grādu parasti strādā vairākās vietās, kur noteiktā darbinieku un bērnu attiecība ir 1:5.

Pastāvīga profesionālā pilnveide ir fakultatīva, tomēr nesen pieņemtajā BAIA kompetences un darbinieku piesaistīšanas stratēģijā (Kunnskapsdepartementet, 2013) ir uzsvērts, ka ir nepieciešama visu darbinieku pastāvīga profesionālā pilnveide un ir jāpaaugstina profesijas statuss.

Norvēģija ir viena no tām valstīm, kur tiek īstenoti centieni BAIA jomā panākt dzimumu līdzsvaru: gandrīz 10 % asistentu un 7 % pedagoģisko darbinieku ar bakalaura grādu ir vīrieši. Pašreizējie noteikumi paredz, ka BAIA iestādē darbā ir jāpieņem vīrietis, ja viņam ir tāda pati vai gandrīz tāda pati izglītība kā sievietei. Norvēģija ar šo „Rīcības plānu līdztiesības jomā, 2014” cenšas panākt, lai vismaz 20 % BAIA darbinieku būtu vīrieši (BLD, 2011).

Kā ietekmēt mācīšanas un mācīšanās kvalitāti?

BAIA kvalitāti lielā mērā nosaka mācīšanas un mācīšanās efektivitāte.

BAIA kvalitāti lielā mērā nosaka mācīšanas un mācīšanās efektivitāte. Atbilstošas pedagoģiskās metodes, uz konkrētu mērķu sasniegšanu vērstas mācību aktivitātes, laba komunikācija starp bērniem un personālu, regulāra progresā vērtēšana ceļā uz vēlamajiem mācību rezultātiem, kā arī ieinteresēto pušu, piemēram, vecāku un vietējās kopienas, iesaistīšanās — visi šie faktori veicina kvalitatīvas izglītības un aprūpes sniegšanu (sk. *EACEA/Eurydice*, 2009, un *European Commission*, 2014). Nacionālā mērogā politikas veidotāji mācīšanas un mācīšanās kvalitāti cenšas ietekmēt, pieņemot BAIA „stratēģiskos dokumentus”, kuros ietvertas izglītības vadlīnijas daudzos jautājumos.

Izglītības vadlīniju definīcija

Oficiālas vadlīnijas tiek pieņemtas dažādos jautājumos, lai palīdzētu BAIA iestādēm sniegt kvalitatīvus pakalpojumus. Izglītības vadlīnijās var būt ietverts mācīšanās saturs, izglītības mērķi un sasniedzamie mācību rezultāti, kā arī mācīšanas pieejas, mācīšanās pasākumi un vērtēšanas metodes.

Kā izglītības vadlīnijas ir veidotas?

Bieži BAIA iestādes var pašas veidot savu izglītības programmu un izvēlēties metodes.

Dažās valstīs izglītības vadlīnijas ir integrētas tiesību aktos kā izglītības programmas daļa, turpretim citās — publicētas kā konsultatīvas pamatnostādnes saistībā ar prasmju, aprūpes un izglītības plānu, ar izglītības standartu, ar vietējo izglītības programmu izstrādi vai kā BAIA darbiniekiem paredzētu praktisku vadlīniju kritēriju kopums.

Parasti rekomendācijas ir diezgan plašas, un bieži iestādes var pašas veidot savu izglītības programmu un izvēlēties metodes. Vairākās Eiropas valstīs centrālajos stratēģiskajos dokumentos iekļauti vispārējie BAIA principi un mērķi, kas var kalpot par pamatu reģionālā vai vietējā mēroga vadlīnijām. Tā federālajās sistēmās ar ievērojamu reģionālo autonomiju, kā tas ir Vācijā un Spānijā, federālo zemju un autonomo apgabalu izglītības pārvaldes iestādēm ir jānodrošina detalizētākas BAIA izglītības programmas, kurās ir paredzēti mērķi, izglītības saturs, vērtēšanas metodes utt. Citās valstīs (piemēram, Igaunijā, Dānijā, Lietuvā (izglītībā pirms pirmsskolas sagatavošanas nodarbībām), Zviedrijā un Somijā) nacionālajās izglītības satura norādēs iekļautās vadlīnijas un principi ir atsauces avots, izstrādājot izglītības programmas pašvaldību līmenī vai BAIA iestādēs.

Kurās valstīs ir pieņemtas izglītības vadlīnijas?

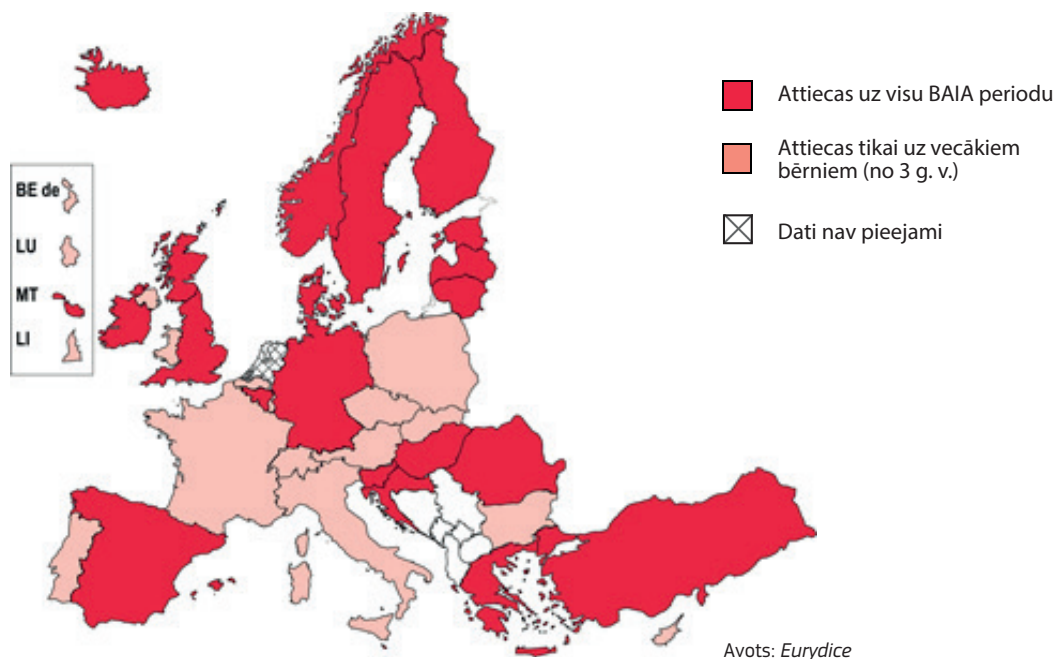
Aizvien plašāk tiek atzīts, ka bērnu agrīnā izglītība un aprūpe ir mūžizglītības pamats, līdz ar to daudzās Eiropas valstīs tiek pieņemtas oficiālas izglītības vadlīnijas, lai palīdzētu BAIA iestādēm uzlabot sniegtos pakalpojumus. Tomēr apmēram pusē Eiropas valstu šīs vadlīnijas attiecas tikai uz tādām BAIA īstenošanas vietām, kas paredzētas bērniem no 3 gadu vecuma (sk. 9. attēlu). Vadlīnijās, kas attiecas uz jaunākiem bērniem, bieži ir uzsvērts aprūpes, veselības un drošības aspekts.

Dažās izglītības sistēmās, kur stratēģiskie dokumenti neattiecas uz jaunākiem bērniem, BAIA īstenošanai ir jāizveido pašiem savs izglītības un aprūpes plāns, lai varētu saņemt akreditāciju. Piemēram, BAIA īstenošanas vietām ir jāapraksta plānotie sociāli pedagoģiskie pasākumi, bērniem sniegtā izglītība un atbalsts, kā arī informācija par sadarbību ar vecākiem.

Tajās valstīs, kur ievērojamu BAIA daļu veido mājas vidē sniegtā izglītība un aprūpe un ir pieņemtas izglītības vadlīnijas, parasti tās attiecas gan uz mājas vidē, gan iestādēs īstenoto izglītību un aprūpi.

Pusē Eiropas valstu nav izglītības vadlīniju, kas attiektos uz jaunākiem bērniem paredzētajām iestādēm.

9. attēls. Centrālajos stratēģiskajos dokumentos paredzētās izglītības vadlīnijas iestādēs sniegtajai BAIA, 2012./13. māc. g.

Piezīmes par atsevišķām valstīm: skatīt pilno ziņojumu (European Commission/EACEA/Eurydice/Eurostat, 2014, 119. lpp.).

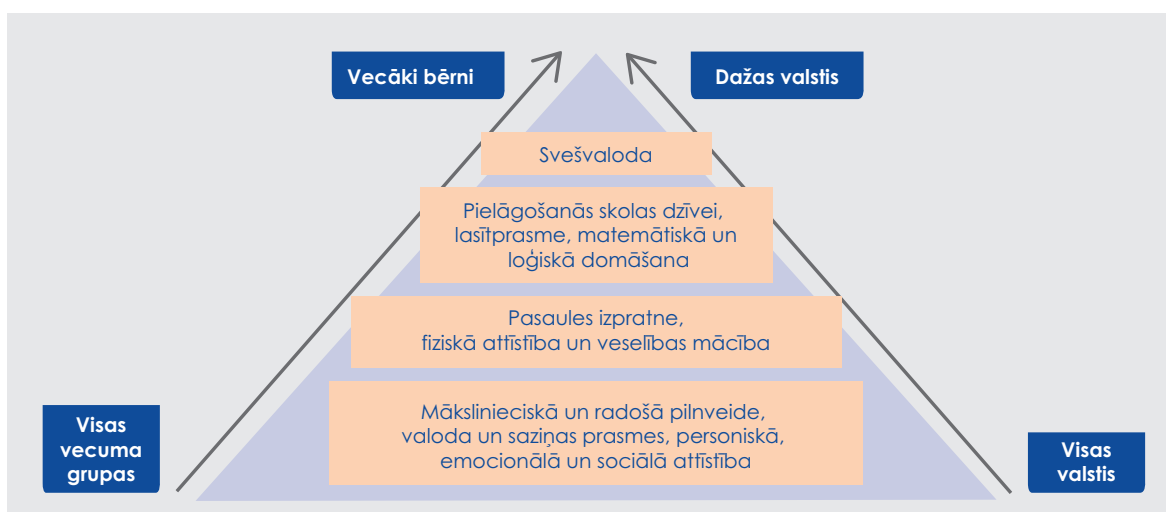
Kas ir ietverts izglītības vadlīnijās?

Lasītprasme, matemātiskā un loģiskā domāšana, kā arī pielāgošanās skolas dzīvei biežāk attiecas uz vecākiem bērniem.

Visās valstīs, kurās ir pieņemtas izglītības vadlīnijas — vai nu attiecībā uz vecākiem bērniem, vai visu BAIA periodu —, ir paredzēti mācīšanās mērķi saistībā ar personisko, emocionālo un sociālo attīstību, valodas un saziņas prasmēm, kā arī māksliniecisko un radošo pilnveidi. Gandrīz visās valstīs attiecībā uz abām vecuma grupām ir iekļauti arī ar fizisko attīstību, veselības mācību un pasaules izpratni saistīti mācīšanās mērķi (sk. 10. attēlu).

Lasītprasme, matemātiskā un loģiskā domāšana, kā arī pielāgošanās skolas dzīvei biežāk attiecas uz vecākiem bērniem. Apmēram pusē Eiropas valstu izglītības vadlīnijās vecākiem bērniem ir rekomendēta agrīna otrās valodas vai svešvalodas apguve.

10. attēls. Eiropas valstu izglītības vadlīnijās paredzētās mācību un attīstības jomas

Rekomendētās pedagoģiskās pieejas parasti ir saistītas ar līdzsvara atrašanu starp pieaugušo vadītām un bērnu ierosinātām darbībām.

Lielākajā daļā valstu ir rekomendācijas par to, kāda veida izglītības metodes iestādēm būtu jāizmanto. Parasti šīs pieejas ir saistītas ar līdzsvara atrašanu starp pieaugušo vadītām un bērnu ierosinātām darbībām, kā arī starp grupas un individuālajām nodarbībām. Apmēram pusē no valstīm ir uzsvērts brīvo rotaļu princips. Stratēģiskajos dokumentos var būt ietvertas arī vadlīnijas par vērtēšanas metodēm, un izplatītākā no tām ir pastāvīga novērošana. Vecāku bērnu novērojumi bieži veido pamatu rakstiskiem vērtēšanas apliecinājumiem. Pārbaudes darbi un pašvērtēšana tiek izmantoti reti, tomēr Ziemeļvalstīs pašvērtēšana kļūst aizvien nozīmīgāka.

Gadījuma izpēte: *Síolta* — bērnu agrīnās izglītības nacionālās kvalitātes ietvarsistēma Īrijā

Izglītības vadlīnijas izpaužas kā izglītības saturs standarts, kas formulēts bērnu agrīnās izglītības nacionālajā kvalitātes ietvarsistēmā *Síolta*. Tajās teikts, ka, „lai sekmētu katra bērna vispusīgu attīstību un mācīšanos, ir jāīsteno pārbaudāms, plašs, dokumentēts un elastīgi organizēts izglītības saturs vai programma”. Šīs izglītības saturs sastāvdaļas tālāk ir izskaidrotas, izmantojot ceļvedi analīzei un pārdomām. Tas ir paredzēts, lai palīdzētu bērnu agrīnās izglītības iestāžu darbiniekiem apzināties un kritiski izvērtēt savu praksi.

Šīs pamatnostādnes tika publicētas 2006. gadā pēc trīs gadus ilga izstrādes procesa, kura laikā notika konsultācijas ar vairāk nekā 50 dažādām organizācijām, kas pārstāv bērnu aprūpes darbiniekus, skolotājus, vecākus, politikas veidotājus, pētniekus un citas ieinteresētās puses. *Síolta* mērķis ir definēt, novērtēt un atbalstīt kvalitātes uzlabojumus visos darbības aspektos BAIA iestādēs, kas paredzētas bērniem no dzimšanas līdz sešu gadu vecumam. Pamatnostādnes ir paredzētas visiem BAIA īstenošanai: pilna un nepilna laika dienas aprūpes iestādēm, bērnu uzraudzītājiem mājās vidē, sesiju pakalpojumu sniedzējiem un sagatavošanas grupām sākumskolās.

Ir izveidota tīmekļa vietne (www.siolta.ie), kuras nolūks ir sekmēt BAIA darbinieku iesaistīšanos ietvarsistēmas īstenošanā gan individuāli, gan sadarbībā ar iestādes kolēģiem, kā arī atbalstīt sadarbības veidošanu ar citiem profesionāļiem, kuri strādā ar maziem bērniem.

Kā tiek sniegts papildu mācību atbalsts?

Dalība BAIA no agrīna vecuma nelabvēlīgā situācijā esošiem bērniem palielina sekmīga izglītības ieguves procesa iespējamību un samazina sociālās atstumtības risku. Tomēr, lai šie bērni varētu pilnvērtīgi īstenot savu potenciālu, viņiem var būt nepieciešams papildu atbalsts. Līdz ar to itin visās Eiropas valstīs tiek īstenoti atbalsta pasākumi bērniem, kam ir papildu vajadzības izglītības un/vai attīstības jomā. Šo bērnu identificēšanai tiek izmantotas divas galvenās pieejas:

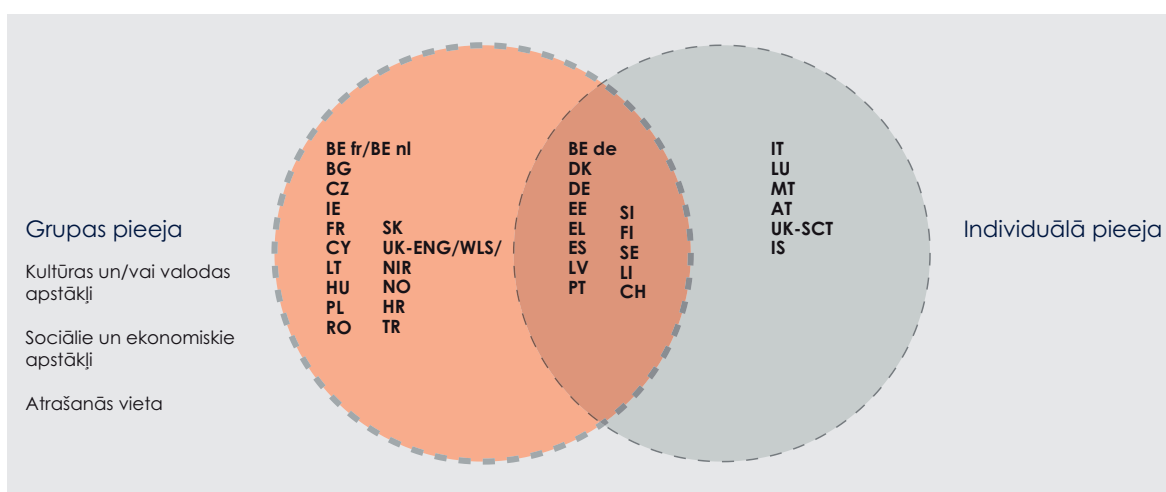
- orientēšanās uz konkrētām **grupām**, kas atbilst noteiktajiem kritērijiem;
- **individuālā pieeja**, kad īpašās vajadzības tiek vērtētas un noteiktas katrā gadījumā atsevišķi.

Bērni, kam nepieciešama papildu palīdzība, tiek identificēti, izmantojot grupas pieeju vai individuālo pieeju.

Lai noteiktu riskam visvairāk pakļautās grupas, lielākajā daļā izglītības sistēmu tiek izmantots kultūras un/vai valodas kritērijs.

Lai noteiktu bērnus ar iespējamām mācīšanās grūtībām sociālo apstākļu dēļ, lielākajā daļā izglītības sistēmu tiek izmantots kultūras un/vai valodas kritērijs, kas ļauj sasniegt riskam visvairāk pakļautās grupas. Daudzās Eiropas valstīs par būtisku tiek uzskatīts arī sociāli ekonomiskais un ģeogrāfiskais kritērijs. Trešdaļā valstu šī mērķgrupas pieeja tiek kombinēta ar bērnu individuālo vajadzību vērtēšanu. Individuālā pieeja atsevišķi tiek izmantota reti.

11. attēls. Pieejas bērnu ar papildu vajadzībām noteikšanai, 2012./13. māc. g.

Papildu atbalsts nelabvēlīgā situācijā esošiem bērniem tiek sniegts, izmantojot trīs galvenās metodes:

- īpaši pasākumi, kas veicina bērna attīstību, mācības un sekmes, īpaši valodas attīstību;
- papildu darbinieku vai speciālistu sniegts atbalsts;
- īpaši organizatoriski un/vai finansiāli risinājumi.

Izplatītākais centralizētā atbalsta veids nelabvēlīgā situācijā esošiem bērniem ir atbalsts valodas apgūvē.

Izplatītākais centralizētā atbalsta veids nelabvēlīgā situācijā esošiem bērniem ir atbalsts valodas apgūvē, un parasti to piemēro imigrantu vai mazākumtautību pārstāvju bērniem. Lielākajā daļā to valstu, kurās daudzi bērni ir vai nu ārvalstu pilsoņi, vai dzimuši ārvalstīs, ir pieņemtas centrālo iestāžu rekomendācijas par valodas atbalsta programmām. Mazākumtautību vai imigrantu izcelsmes darbinieku iesaistīšanās palīdzības sniegšanā bērniem ar valodas problēmām notiek samērā reti.

Gadījuma izpēte: Slovēnija

Slovēnijā divvalodu BAIA iestādes ir sena tradīcija, jo mazākumtautībām ir likumā paredzētas tiesības iegūt izglītību savā valodā, apgūt savu kultūru un veidot nacionālo identitāti. Reģionā, kur dzīvo itāļu mazākumtautības pārstāvji, BAIA tiek organizēta divējādi: vai nu mācībvaloda ir slovēņu, bet itāļu valoda tiek apgūta kā otrā valoda, vai otrādi. Divvalodu iestādes ir arī ungāru mazākumtautības apdzīvotajos reģionos, kur izglītība tiek iegūta slovēņu un ungāru valodā. Kopumā 2012./13. mācību gadā apmēram 1 % BAIA izmantojošo bērnu apmeklēja izglītības iestādi ar itāļu mācībvalodu vai divvalodīgu slovēņu-ungāru iestādi.

Izglītības pārvaldes iestādes ir sagatavojušas izglītības satura norāžu pielikumu par darbu divvalodu reģionos. Šajā dokumentā ir izklāstīti principi, mērķi un nodarbību piemēri, tā sniedzot atbalstu divvalodu izglītības sniegšanā iesaistītajam personālam. Šie darbinieki nefiek īpaši apmācīti pedagoģiskajam darbam divvalodu vidē, taču viņiem ir jāprot itāļu valoda (tajās iestādēs, kur mācībvaloda ir itāļu) vai ir jābūt bilingvāliem (slovēņu un ungāru valoda).

Divvalodu iestādēm ir tiesības saņemt papildu finansējumu personāla pastāvīgai profesionālajai pilnveidei saistībā ar BAIA darbu etniski jauktā reģionā. Šīm izglītības iestādēm ir arī tādas priekšrocības kā mazākas grupas, papildu darbinieki vai darbinieki ar augstāku izglītību. Iestādēm tiek piešķirts papildu finansējums jaunai bērnu uzņemšanai pat tad, ja nav sasniegts minimālais grupas lielums.

Kā BAIA iestādes tiek pārraudzītas un vērtētas?

Būtisks kvalitātes pārvaldības aspekts ir tas, cik lielā mērā atbildīgās institūcijas īsteno standartus un noteikumus. Lai nodrošinātu visu BAIA iestāžu atbilstību noteiktajiem standartiem, valstu lielākajā daļā tiek izmantoti divi atsevišķi procesi. Jaunām BAIA īstenošanas vietām ir jāiziet akreditācijas process, savukārt esošās tiek regulāri vērtētas, un gandrīz vienmēr to dara ārējās institūcijas, nevis pats BAIA īstenošanas („ārējā vērtēšana”).

Praktiski visās Eiropas valstīs ir izveidota BAIA īstenošanas vietu akreditēšanas un ārējās vērtēšanas sistēma.

Pārraudzīšana un vērtēšana

Akreditēšana ir process, kurā tiek vērtēts, vai iestādes un citas BAIA īstenošanas vietas, kuras plāno sniegt BAIA, atbilst spēkā esošajam normatīvajam regulējumam, t. i., konkrētam noteikumam kopumam un minimālajiem standartiem.

Ārējā vērtēšana ir kvalitātes kontrole, ko veic viena vai vairākas pie izglītības un/vai aprūpes iestādes nepiederošas personas; šī procesa mērķis ir novērtēt un uzraudzīt BAIA iestāžu un citu BAIA īstenošanas vietu darbību, ziņot par BAIA kvalitāti un sniegt ieteikumus darbības uzlabošanai.

*Daudzās valstīs
vecākiem
bērniem
paredzēto BAIA
īstenošanas vietu
vērtēšana parasti
ir vispusīgāka
nekā jaunāko
bērnu BAIA
īstenošanas vietu
vērtēšana.*

Praktiski visās Eiropas valstīs ir izveidota BAIA īstenošanas vietu akreditēšanas un ārējās vērtēšanas sistēma. Valstu lielākajā daļā centralizētajos vai augstākā līmeņa noteikumos vai rekomendācijās ir paredzēts, kādi aspekti jāņem vērā BAIA īstenošanas vietu vērtēšanā.

Ja vērtējamie BAIA aspekti ir noteikti centralizēti, starp tiem parasti ir ietverta atbilstība normatīvajam regulējumam, īpaši veselības aizsardzības un drošības jomā (piemēram, telpas, iekārtojums un aprīkojums gan telpās, gan āra teritorijā), bērnu un darbinieku skaita attiecība, kā arī personāla izglītība. Citi aspekti dažādās valstīs un dažādās BAIA īstenošanas vietās lielā mērā atšķiras. Piemēram, daudzās valstīs vecākiem bērniem paredzēto BAIA īstenošanas vietu vērtēšana parasti ir vispusīgāka nekā jaunāko bērnu BAIA īstenošanas vietu vērtēšana.

PĀRVALDĪBA

To, kā BAIA sistēma ir veidota un organizēta, lielā mērā nosaka atbildīgās centrālās vai augstākās pārvaldes iestādes. Vēsturiski bērnu aprūpe ir bijusi iekļauta sociālo un ģimenes lietu jomā, par kuru ir atbildīga veselības, labklājības vai ģimenes lietu ministrija. Pirmsskolas izglītībai un aprūpei kļūstot arvien vairāk vērstai uz izglītību, izglītības ministrijas aizvien vairāk iesaistās BAIA politikas īstenošanā vai pat uzņemas formālu atbildību par visu bērnu agrīnās izglītības un aprūpes periodu. Dažu gadījumu analīze liecina, ka visa BAIA posma politikas koordinācijas nodošana vienas ministrijas rokās dod vispārēju finansiālu labumu (*Unesco*, 2003).

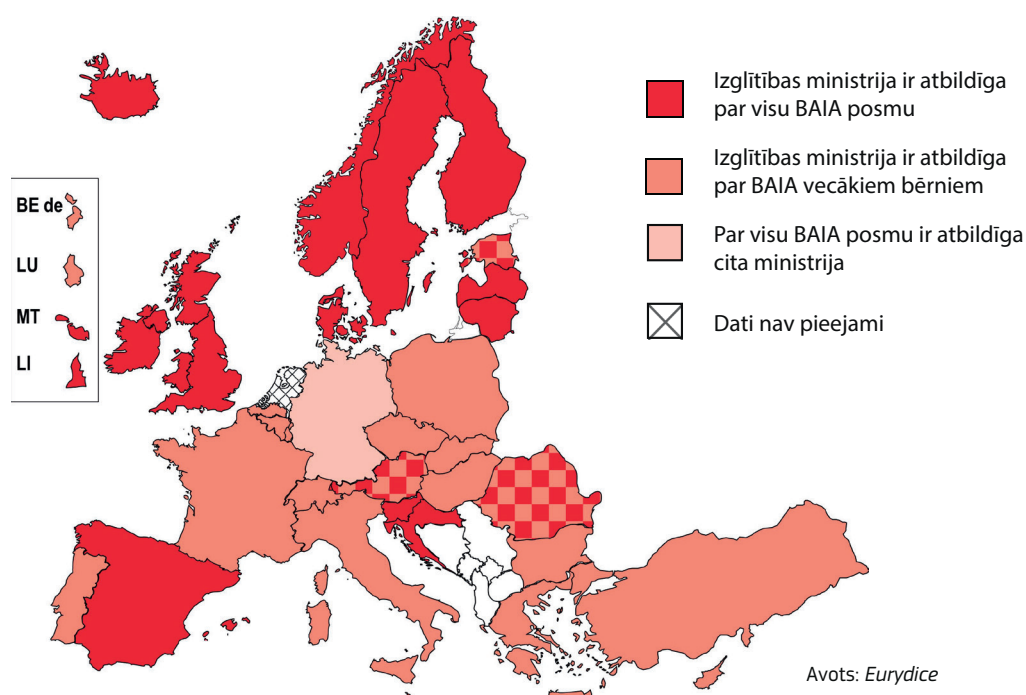
Vēsturiski bērnu aprūpe ir bijusi iekļauta sociālo un ģimenes lietu jomā.

Kurš ir atbildīgs par politikas izstrādāšanu un koordinēšanu?

Patlaban par diviem trim pēdējiem BAIA gadiem (pirms likumā noteiktā sākumskolas vecuma) ir atbildīga izglītības ministrija. Tas attiecas uz visām Eiropas valstīm, izņemot Vāciju, kur par visu BAIA posmu ir atbildīga Ģimenes, vecākās paaudzes, sieviešu un jaunatnes lietu federālā ministrija. Taču pat Vācijā — federālo zemju mērogā — atbildīgā bieži ir izglītības ministrija. Apmēram pusē Eiropas valstu

Apmēram pusē Eiropas valstu izglītības ministrija ir atbildīga par visu BAIA posmu.

12. attēls. Izglītības ministrijas atbildība par BAIA politiku, 2012./13. māc. g.

izglītības ministrija ir atbildīga par visu BAIA posmu. Otrā valstu daļā izglītības ministrija iesaistās tikai vēlāk, proti, tā ir atbildīga par pirmsskolas izglītību vecākiem bērniem (parasti no 3 gadu vecuma). Ja valstī ir dažādu veidu BAIA, atbildība var būt dalīta. Piemēram, Igaunijā Izglītības un pētniecības ministrija ir atbildīga par lielāko daļu BAIA iestāžu, kas aprūpē bērnus no pusotra gada līdz septiņu gadu vecumam, bet papildu bērnu aprūpes pakalpojumi jaunākiem bērniem ir Sociālo lietu ministrijas pārziņā (sk. 12. attēlu).

Kādas ir pašreizējās BAIA struktūras tendences?

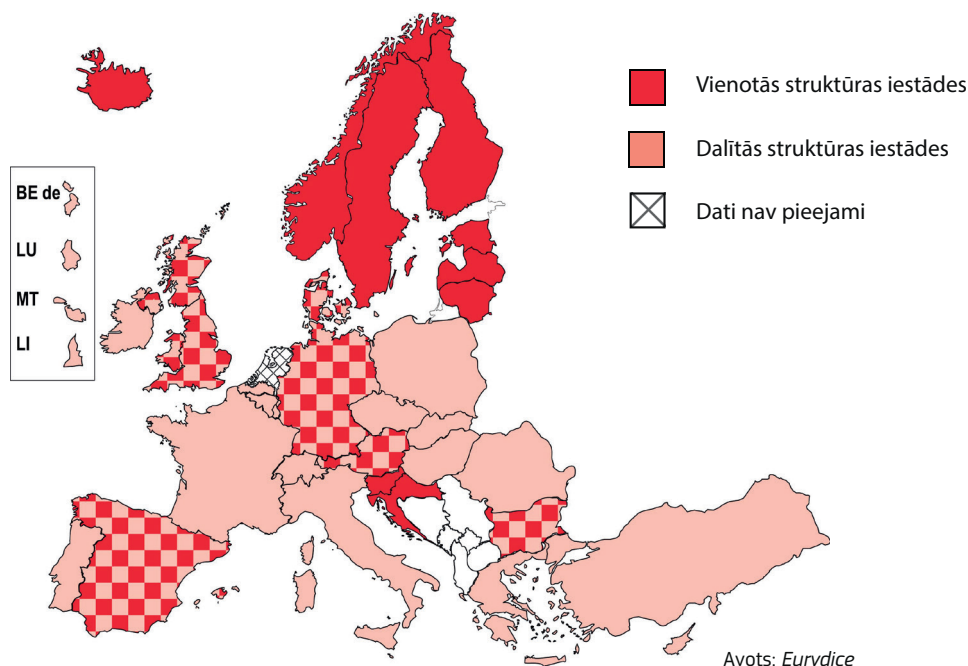
Standarta vienotajā sistēmā bērni izglītību un aprūpi saņem bez pārtraukuma un viņiem nav jāpāriet uz citu iestādi līdz sākumskolas sākumam.

Daudzi politikas veidotāju lēmumi par BAIA vietu pieejamību, materiālo pieejamību un kvalitāti, kas aplūkoti šajā īsajā apskatā, atspoguļojas BAIA sistēmu vispārējā struktūrā. Eiropā ir divas galvenās BAIA struktūras formas. Dažās valstīs BAIA ir organizēta kā vienota sistēma jeb viens posms, bet citās valstīs BAIA ir sadalīta divos atsevišķos posmos. Standarta vienotajā sistēmā bērni izglītību un aprūpi saņem bez pārtraukuma un viņiem nav jāpāriet uz citu iestādi līdz sākumskolas sākumam. Dalītās struktūras sistēmā jaunākie un vecākie bērni apmeklē dažādas iestādes. Pāreja no vienas iestādes uz otru parasti notiek apmēram 3 gadu vecumā, taču dažās valstīs tā var notikt 2,5 gadu vai pat 4 gadu vecumā.

Kā redzams 13. attēlā, vairumā Eiropas valstu ir dalītās struktūras iestādes, bet lielākajā daļā Ziemeļvalstu, Baltijas valstīs, Horvātijā un Slovēnijā bērni pirms obligātās izglītības sākuma apmeklē vienu vienotās struktūras iestādi. Dažos gadījumos vienu vai divus pēdējos pirmsskolas izglītības gadus BAIA tiek sniegta gan sākumskolās, gan BAIA iestādēs. Piemēram, Zviedrijā pēdējais BAIA gads — pirmsskolas sagatavošanas grupa sešgadniekiem (*förskoleklass*) — notiek tikai sākumskolās.

Vairākās Eiropas valstīs ir gan vienotās, gan dalītās struktūras BAIA iestādes. Bulgārijā, Dānijā, Vācijā, Spānijā un Austrijā ⁽⁶⁾ BAIA pakalpojumi var tikt sniegti vai nu jaunākiem un vecākiem bērniem atsevišķi, vai arī vienotās struktūras iestādēs abām vecuma grupām kopā. Tomēr pat vienotās struktūras iestādēs starp abām vecuma grupām var būt noteiktas atšķirības.

⁽⁶⁾ Arī Čehijā un Portugālē dažās privātajās BAIA iestādēs var būt grupas gan jaunākiem, gan vecākiem bērniem.

Piezīmes par atsevišķām valstīm: skatīt pilno ziņojumu (European Commission/EACEA/Eurydice/Eurostat, 2014, 35. lpp.).

Fiziskā pāreja ir tikai viens no aspektiem, kas atšķir dalīto un vienoto sistēmu. Parasti atšķiras arī atbildīgā ministrija, izglītības vadlīnijas, minimālās personāla izglītības prasības, pieaugušo un bērnu attiecības ierobežojumi un tas, vai tiek garantētas vietas (sk. 14. attēlu).

Tipiskā dalītās struktūras sistēmā jaunāki bērni apmeklē iestādes, kas galvenokārt koncentrējas uz „aprūpi”, savukārt vecāki bērni pāriet uz „agrīno izglītību”. Par BAIA pārvaldīšanu, regulēšanu un finansēšanu ir atbildīgas dažādas institūcijas. Par veselību, labklājību vai ģimenes lietām atbildīgā ministrija parasti ir atbildīga par jaunāko bērnu izglītību un aprūpi, bet izglītības ministrija — par vecāko bērnu izglītību un aprūpi. Līdz ar to izglītības vadlīnijas parasti attiecas tikai uz vecākiem bērniem sniegtajiem pakalpojumiem. Dalītās struktūras sistēmā atkarībā no BAIA veida atšķiras arī prasības attiecībā uz personāla izglītību: ar BAIA saistītā augstākā izglītība lielākoties ir nepieciešama to iestāžu darbiniekiem, kuras paredzētas vecākiem bērniem. Darbinieku un bērnu attiecība parasti ir daudz mazāka darbā ar jaunākiem bērniem; pārejot uz „agrīnās izglītības pakalpojumiem”, tā var divkāršoties vai pat trīskāršoties. Lielā mērā var atšķirties arī pieejamības nosacījumi; likumīgas tiesības uz BAIA parasti ir vecākiem, bet ne jaunākiem bērniem.

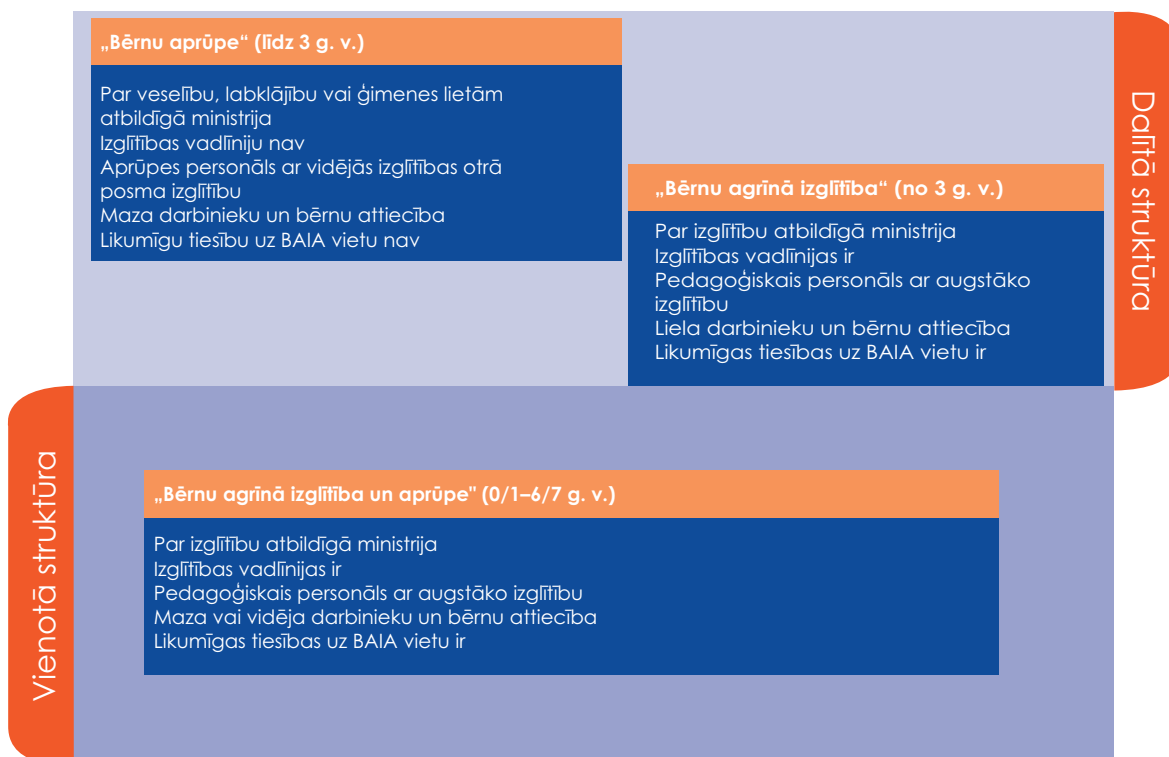
Tipiskā dalītās struktūras sistēmā par veselību, labklājību vai ģimenes lietām atbildīgā ministrija parasti ir atbildīga par jaunāko bērnu izglītību un aprūpi.

Vienotās struktūras sistēmas iestādēs ir viena vadības grupa, kas organizē darbu ar visu vecumu bērniem, un personālam parasti tiek prasīta vienāda izglītība.

Turpretī vienotās struktūras sistēmās visiem pirmsskolas vecuma bērniem izglītība un aprūpe ir organizēta vienā posmā un tādos apstākļos, kas ir piemēroti visai minētajai vecuma grupai. Par BAIA pārvaldīšanu, regulēšanu un finansēšanu ir atbildīga izglītības ministrija. Visa mazo bērnu izglītība un aprūpe tiek uzskatīta par „agrīnās izglītības” pakalpojumu daļu, un izglītības vadlīnijas attiecas uz visu BAIA posmu. Vienotās struktūras BAIA iestādēs ir viena vadības grupa, kas organizē darbu ar visu vecumu bērniem, un personālam parasti tiek prasīta vienāda izglītība (parasti augstākā), kura ir nepieciešama, lai strādātu ar visas šīs vecuma grupas bērniem. Darbinieku un bērnu attiecība visā BAIA posmā ir mazāka nekā dalītās struktūras sistēmas „agrīnās izglītības” pakalpojumos. Likumīgas tiesības uz BAIA vai bezmaksas BAIA vienotās struktūras sistēmās bieži ir paredzētas no ļoti agrīna vecuma.

Dalītās struktūras sistēma, kurai raksturīgi visi minētie elementi, pastāv Beļģijā (vācu un flāmu kopienā), Čehijā, Itālijā, Kiprā, Luksemburgā, Polijā un Slovākijā. Pārējās valstīs, kuras 13. attēlā ir klasificētas kā valstis ar dalītās struktūras sistēmu, var būt dažas iezīmes, kas ir raksturīgas arī vienotās struktūras BAIA sistēmām.

14. attēls. Dalītās un vienotās struktūras sistēmas iestāžu iezīmes

Ceļā uz lielāku integrāciju

Atšķirības starp abām sistēmām kļūst aizvien nenoteiktākas, jo daudzas valstis ar dalītās struktūras sistēmu sākotnēji vecāko bērnu iestādēm paredzēto politiku sāk piemērot arī jaunāko bērnu iestādēm. Pirmais solis parasti ir izglītības vadlīniju attiecināšana uz jaunākiem bērniem. Tās var būt iekļautas vai nu tajos pašos stratēģiskajos dokumentos, kas attiecas uz visu pirmsskolas vecumu (piemēram, Īrijā), un/vai atsevišķos dokumentos jaunākiem un vecākiem bērniem (piemēram, Beļģijā (franču kopienā), Grieķijā, Spānijā, Maltā, Ungārijā, Rumānijā un Turcijā). Bieži izglītības vadlīnijas tiek izstrādātas sadarbībā ar izglītības ministriju, bet dažās dalītās struktūras sistēmās izglītības ministrija ir galvenā atbildīgā gan par jaunākiem, gan vecākiem bērniem. Piemēram, visās Apvienotās Karalistes daļās par izglītību atbildīgie departamenti nosaka izglītības, attīstības un aprūpes standartus visām BAIA īstenošanas vietām, kas paredzētas bērniem no dzimšanas līdz obligātās sākumskolas vecumam.

Dažās dalītās struktūras sistēmās tiek prasīts, lai vismaz viens darbinieks, kas strādā gan ar jaunākiem, gan vecākiem bērniem, būtu ar augsta līmeņa izglītību. Grieķijā, Francijā, Portugālē un Turcijā pedagoģiskajiem darbiniekiem, kas strādā ar jaunākiem bērniem, ir nepieciešama vismaz augstākā izglītība.

Dažās valstīs BAIA iestādes ir integrētas vai ir atmesta fiziskā pāreja no vienas iestādes uz otru. Piemēram, Austrijā papildus *Kinderkrippen* (līdz 3 g. v.) un *Kindergartens* (no 3 g. v.) aizvien vairāk bērnu apmeklē iestādes ar jaukta vecuma grupām (*Altersgemischte Betreuungseinrichtungen*), kas ir paredzētas bērniem no 1 līdz 6 gadu vecumam. Šādas grupas galvenokārt ir izveidotas bērnudārzos (*Kindergartens*).

Šie piemēri liecina, ka, integrējot dažus „agrīnās izglītības” aspektus uz „bērnu aprūpi” orientētajās jaunāko bērnu iestādēs, Eiropas BAIA sistēmas aizvien vairāk virzās uz „bērnu agrīnās izglītības un aprūpes” pieejas īstenošanu. Turklāt daudzās valstīs vietas pakāpeniski tiek garantētas arvien mazākiem bērniem, tāpēc BAIA Eiropā aizvien vairāk kļūst par izglītības sistēmas daļu.

Atšķirības starp abām sistēmām kļūst aizvien nenoteiktākas, jo daudzas valstis ar dalītās struktūras sistēmu sākotnēji vecāko bērnu iestādēm paredzēto politiku sāk piemērot arī jaunāko bērnu iestādēm.

Integrējot dažus „agrīnās izglītības” aspektus uz „bērnu aprūpi” orientētajās jaunāko bērnu iestādēs, Eiropas BAIA sistēmas aizvien vairāk virzās uz „bērnu agrīnās izglītības un aprūpes” pieejas īstenošanu.

Gadījuma izpēte:

Malta — ceļā uz lielāku integrāciju

Malta ir atsevišķas iestādes jaunākiem un vecākiem bērniem. Kopš 2006. gada ir spēkā izglītības vadlīnijas „Labās prakses vadlīnijas nodarbību programmai”, kas paredzētas „bēnu aprūpes un ģimenes atbalsta centriem”, ko apmeklē vismazākie bērni (no 3 mēnešu līdz 3 gadu vecumam). Savukārt izglītības vadlīnijas „bērnudārzu centriem”, ko apmeklē vecāki bērni (no 2 gadu 9 mēnešu līdz 4 gadu 9 mēnešu vecumam), ir ietvertas Nacionālajā izglītības satura ietvarā. Kopš 2009. gada par „bēnu aprūpes un ģimenes atbalsta centriem” ir atbildīga izglītības un nodarbinātības ministrija.

Kopš 1975. gada visiem četrgadniekiem ir likumīgas tiesības uz bezmaksas BAIA valsts vai Baznīcas iestādēs, savukārt pakalpojumi trīsgadniekiem ir pieejami kopš 1988. gada. Apmeklējums ir gandrīz vispārējs, proti, 2012./13. mācību gadā bērnudārzu centrus apmeklēja 98 % trīsgadnieku un 100 % četrgadnieku (MEDE, 2012/13). Turpretim bērnu aprūpes pakalpojumi Maltā līdz nesenam laikam tika izmantoti ļoti maz: 2011. gadā bērnu aprūpes un ģimenes atbalsta centrus apmeklēja tikai 11 % viengadnieku un 26 % divgadnieku (DSWS, 2011). Par galvenajiem šķēršļiem ir atzīta pieejamība materiālajā ziņā, kultūras nosacītie uzskati par bērnu audzināšanu, kā arī piemērotu pakalpojumu trūkums. Lai risinātu materiālās pieejamības problēmu un veicinātu sieviešu nodarbinātību, 2014. gada aprīlī Maltas valdība paplašināja likumīgās tiesības uz bezmaksas BAIA, attiecinot tās gan uz publiskajiem, gan privātajiem bērnu aprūpes un ģimenes atbalsta centriem. Šim mērķim tika piešķirts 5,1 miljons PS (3,8 miljoni eiro). Tomēr tagad Bērnu bezmaksas aprūpes plāns ir pieejams tikai tiem bērniem, kuru vecāki strādā vai mācās. Patlaban tiek apspriesta iespēja piešķirt šādas tiesības visiem bērniem.

Kur meklēt papildu informāciju?

Eiropas valstīs izglītība un aprūpe bērniem pirms obligātā skolas vecuma tiek nodrošināta ļoti dažādi. Šajā īsajā apskatā ir aplūkotas galvenās problēmas, kas saistītas ar BAIA pieejamības un kvalitātes uzlabošanu, un parādīts, kā tās patlaban risina politikas veidotāji Eiropas valstīs.

Sīkāka informācija par šiem un citiem svarīgiem jautājumiem, kā arī detalizētas ziņas par atsevišķām valstīm atrodamas pilnajā ziņojumā „Pamatdati par bērnu agrīno izglītību un aprūpi Eiropā, 2014”: http://viaa.gov.lv/library/files/original/Key_Data_ECEC_2014_Latvian_final_05062015.pdf.

BASIL (Barnehage Statistikk Innrapporterings Løsning). Statistics Norway, 2012/13.

Bennett, J. and Moss, P., 2011. Working for inclusion: how early childhood education and care and its workforce can help Europe's youngest citizens. [pdf] Pieejams: <http://www.childreninscotland.org.uk/>.

BLD (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet [Bērnu, līdztiesības un sociālās iekļaušanas ministrija (NO)], 2011. Likestilling 2014: Regjeringens handlingsplan for likestilling mellom kjønnene. [pdf] Pieejams: http://www.regjeringen.no/upload/BLD/Likestilling/likestilling_2014.pdf.

DSWS (Department for Social Welfare Standards (MT)), 2011. [Tiešsaistē] Pieejams: <https://mfss.gov.mt/en/DSWS/Pages/default.aspx>.

EACEA/Eurydice, 2009. Early childhood education and care in Europe. Tackling Social and Cultural Inequalities in Europe. Brussels: EACEA/Eurydice.

European Commission, 2014. Proposal for key principles of a Quality Framework for Early Childhood Education and Care. Report of the Working Group on Early Childhood Education and Care under the auspices of the European Commission. [pdf] Pieejams: http://ec.europa.eu/education/policy/strategic-framework/archive/documents/eccec-quality-framework_en.pdf.

Kunnskapsdepartementet [Izglītības un pētniecības ministrija (NO)], 2013. Kompetanse for framtidens barnehage. Strategi for kompetanse og rekruttering 2014–2020. [pdf] Pieejams: http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Barnehager/Rapporter%20og%20planer/Kompetanse_for_fremtidens_barnehage_2013.pdf#search=GLØD®j_oss=1.

MEDE [Izglītības un nodarbinātības ministrija (MT)], 2012/13. STS Database (for State Schools) & Quality Assurance Department Database (for non-State schools).

SOU (Statens Offentliga Utredningar), 2013. SOU 2013:41. Förskolegaranti. [pdf] Pieejams: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/21/93/38/686e0675.pdf>.

Sveriges Riksdag [Zviedrijas parlaments], 2010. Skollag 2010:800 [Izglītības likums. Pieejams tikai zviedru valodā.]. [Tiešsaistē] Pieejams: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Skollag-2010800_sfs-2010-800/?bet=2010:800#K8.

THL [Nacionālais veselības un labklājības institūts (FI)], 2011. Lasten päivähoito 2010 – Kuntakyselyn osaraportti. Barnomsorgen 2010 – Delrapport om kommunenkäten. Tilastoraportti – Statistikrapport – Statistical Report. [pdf] Pieejams: http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2011/Tr37_11.pdf.

Eurydice tīkla uzdevums ir izprast un izskaidrot Eiropas dažādo izglītības sistēmu organizāciju un darbību. Tīkls piedāvā valstu izglītības sistēmu aprakstus, salīdzinošus apskatus par konkrētām izglītības tēmām, izglītības rādītājus un statistiku. Visas *Eurydice* publikācijas bez maksas ir pieejamas *Eurydice* tīmekļa vietnē vai drukātā veidā pēc pieprasījuma. *Eurydice* darba mērķis ir veicināt izpratni, sadarbību, uzticību un mobilitāti Eiropas un plašākā starptautiskā mērogā. Tīklu veido Eiropas valstu nacionālās nodaļas, un to koordinē ES Izglītības, audiovizuālās jomas un kultūras izpildaģentūra. Vairāk informācijas par *Eurydice* skatīt <http://ec.europa.eu/eurydice>.

